

КЕРІВНИЦТВО З БАЗОВИХ СТАНДАРТІВ
РОЗСЛІДУВАННЯ
ДЛЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ
ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ:
ДОВІДНИКИ

Травень 2023

Global
Rights
Compliance

Ці довідники з БСР розроблені з метою надання необхідної інформації в легкодоступному форматі для осіб та організацій в Україні, які займаються документуванням та розслідуванням міжнародних злочинів. Вони супроводжують Керівництво з основних стандартів документування міжнародних злочинів в Україні. Будь ласка, зверніться до Керівництва для отримання більш детальної інформації та інформації про джерела.

Цей документ підготовлено в рамках проекту MATRA-Україна “Посилення спроможності України розслідувати та переслідувати міжнародні злочини”, що фінансується Міністерством закордонних справ Нідерландів. Проект є спільною ініціативою T.M.C. Asser Instituut та Global Rights Compliance.

Шість основних правил розслідування.....	3
Вступ до МГП, МППЛ, МКП.....	5
Найважливіші елементи міжнародних злочинів.....	14
Підготовка до документування.....	23
Вступ до доказів.....	31
Збір, обробка і збереження фізичної інформації.....	37
Збір, обробка і збереження документальної інформації.....	46
Збір/створення, обробка і збереження цифрової або аудіо-візуальної інформації.....	51
Збір, обробка і збереження доказів OSINT/SOCINT.....	61
Принципи поводження з потерпілими та свідками, орієнтовані на інтереси постраждалих.....	72
Документування злочинів сексуального насильства, пов’язаного з конфліктом.....	82

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР: ШІСТЬ
ОСНОВНИХ ПРАВИЛ
РОЗСЛІДУВАННЯ

Шість основних правил розслідува ння

1

НЕ НАШКОДЬ: Переконайтеся, що ваша діяльність з документування не завдасть шкоди вам, потерпілим, свідкам, колегам і місцевим громадам.

2

ДОТРИМУЙТЕСЬ БАЗОВИХ СТАНДАРТІВ: Переконайтеся, що ваша поведінка відповідає чіткому переліку базових стандартів етичної та професійної поведінки.

3

НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ ТА ОБ'ЄКТИВНІСТЬ: Ваша роль полягає не в тому, щоб стати на чийсь бік у конфлікті, а в тому, щоб збирати об'єктивну та достовірну інформацію.

4

ЗНАЙТЕ СВОЇ МЕЖІ: утримуйтеся від виконання завдань, що виходять за межі вашої компетенції, і звертайтеся за порадою до кваліфікованого персоналу.

5

ЗАБЕЗПЕЧТЕ ІНФОРМОВАНУ ЗГОДУ потерпілих і свідків перед будь-якою взаємодією з ними.

6

ЗАХИЩАЙТЕ КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ інформації/ доказів та убезпечте свідків і джерела.

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР: ВСТУП ДО МГП, МППЛ, МКП

Це керівництво містить огляд міжнародного гуманітарного права ('МГП'), міжнародного права прав людини ('МППЛ') та міжнародного кримінального права ('МКП') для пояснення того, які правові режими застосовуються до контексту України.

Міжнародне гуманітарне право (МГП)

МГП - це галузь права, що покликана обмежити наслідки збройного конфлікту в гуманітарних цілях. Ця галузь стосується лише ситуацій збройного конфлікту, включно з окупацією.

Класифікація збройних конфліктів

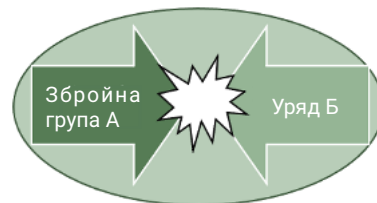
МГП розрізняє міжнародні та неміжнародні збройні конфлікти. Розуміння того, за яких умов існує збройний конфлікт, і його класифікація необхідні для визначення застосовності норм МГП.

Неміжнародний збройний конфлікт (НЗК)

НЗК стосується "тривалих збройних зіткнень між урядовими органами влади та організованими збройними групами або між такими групами всередині держави" – Загальна стаття 3 до чотирьох Женевських конвенцій.

Застосовне право:

- Загальна стаття 3 до Женевських конвенцій
- Додатковий протокол II
- Звичаєве МГП, застосовне до НЗК

Міжнародний збройний конфлікт (МЗК)

МЗК виникає, коли одна або кілька держав вдаються до збройної сили проти іншої держави, незалежно від причини чи інтенсивності - Загальна стаття 2 до чотирьох Женевських конвенцій.

Застосовне право:

- Женевські конвенції
- Перший Додатковий протокол
- Звичаєве МГП, застосовне в МЗК

Міжнародний збройний конфлікт передбачає застосування збройної сили проти ворожої держави. Це включає застосування сили проти збройних сил, території, цивільного населення/об'єктів або інфраструктури ворожої держави і може охоплювати розгортання військ, використання артилерії, реактивних винищувачів або бойових гелікоптерів на території противника.

НЗК може перетворитися на МЗК, якщо інша держава прямо чи опосередковано втрутиться (через свій контроль над недержавною збройною групою) у конфлікт. У деяких випадках це дозволить встановити паралельний МЗК поряд із НЗК, який вже існує.

Окупація

Окупація відбувається там, де територія перебуває під “ефективним контролем” армії іноземної держави, і поширюється тільки на територію, де такий контроль встановлений і може здійснюватися - стаття 42 Гаазького положення 1907 року.

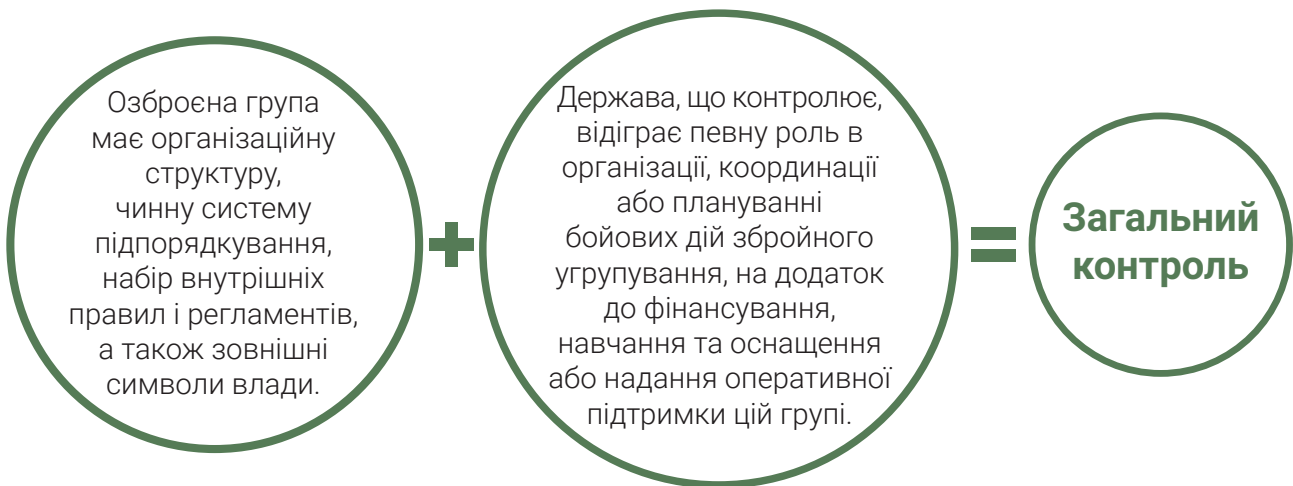
Право, що регулює МЗК, також застосовується до ситуацій окупації, але деякі правила є спеціальними для ситуацій окупації.

Окупація через проксі

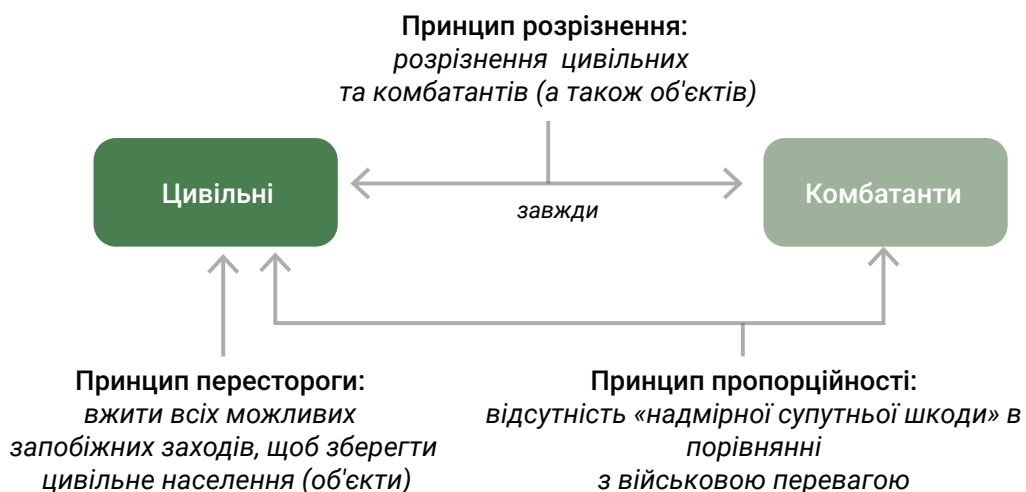
Окрім “класичної” військової окупації, держава також може розглядатися як держава-окупант в ситуаціях, коли територія контролюється недержавними збройними силами, що діють від імені цієї держави та контролюються цією державою (тобто “окупація через проксі”).

Окупація через проксі буде встановлена, коли іноземна держава здійснює непрямий “ефективний контроль” над цією територією внаслідок ефективного контролю, здійснюваного через збройні сили проксі. Іноземна держава вважатиметься державою-окупантом, оскільки вона здійснює “загальний контроль” над цими збройними силами проксі.

Основоположні принципи МГП

Незалежно від ознак збройного конфлікту (тобто НЗК чи МЗК), принципи розрізнення, пропорційності та перестороги є основоположними для застосування МГП і є наріжним каменем багатьох воєнних злочинів.

Комбатанти та цивільні

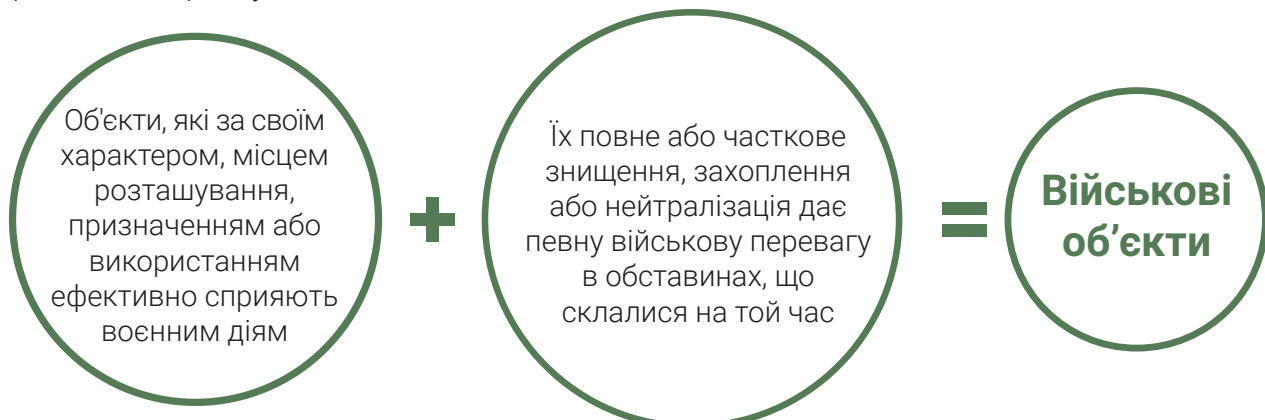
МГП проводить фундаментальне розрізнення між комбатантами та цивільними особами.

МЗК	НЗК
Комбатанти є членами збройних сил держав, що воюють.	Членів недержавних збройних угруповань, що беруть участь у бойових діях, іноді називають "бойовиками" .
Цивільна особа - це будь-яка особа, яка не є членом однієї з таких груп: 1) регулярні збройні сили; 2) збройні сили сторони конфлікту, а також ополченці або добровольчі корпуси, що входять до складу таких збройних сил; і 3) всі організовані групи і підрозділи, за умови, що вони перебувають під командуванням, яке несе відповідальність за діяння своїх підлеглих.	
Цивільна особа, яка безпосередньо бере участь у воєнних діях тимчасово втрачає захист відповідно до МГП і стає законною ціллю для нападу.	

	Комбатанти	Бойовики	Цивільні	Цивільні, що беруть безпосередню участь у конфлікті
У бойових діях	Беруть участь		Не мають права брати участь, але якби вони це зробили, вони все одно зберегли би свій цивільний статус	
	Можуть бути законною ціллю		Не мають бути умисною ціллю	Тимчасово втрачають свій захист і стають законною ціллю
У полоні	Мають статус військовополонених	Мають право на гуманне ставлення	Не мають бути затримані і відразу мають бути відпущені	Можуть бути затримані при дотриманні певних умов
Переслідування за участь у конфлікті	Імунітет від переслідування	Можуть переслідуватись	-	Можуть переслідуватись

Військові об'єкти та цивільні об'єкти

Цивільний об'єкт, який не має ставати ціллю нападу, визначається як об'єкт, який не є військовим. Цивільні об'єкти тимчасово втрачають свій захист на той час, поки вони класифікуються як військові об'єкти. **Військові об'єкти** можуть бути законною ціллю під час збройного конфлікту.

Міжнародне право прав людини (МППЛ)

МППЛ призначене для захисту гідності людей та їхніх основоположних свобод. Права людини є у кожної людини, і захищаються як у мирний час, так і в умовах збройного конфлікту.

Структура МППЛ

Україна ратифікувала всі нижченаведені договори (окрім МКТМ):

На додаток до основних договорів з МППЛ існує також кілька важливих регіональних договорів з прав людини (і додаткових протоколів до них). Найбільш актуальними для України є [Європейська конвенція з прав людини \("ЄКПЛ"\)](#) та додаткові протоколи до неї, учасницею яких є Україна.

Основні заходи захисту відповідно до МППЛ

Деякі основні заходи захисту прав людини є спільними для міжнародних та регіональних договорів з прав людини, а також гарантуються Конституцією України.

Основоположне право	Міжнародні конвенції з прав людини	Європейська конвенція з прав людини	Конституція України
Право на життя	стаття 6 МПГПП	стаття 2 ЄКПЛ	стаття 27 Конституції України
Право на свободу від катувань	стаття 7 МПГПП стаття 2 Конвенція проти катувань	стаття 3 ЄКПЛ	стаття 28 Конституції України
Право на рівність	стаття 26 МПГПП стаття 2 МКЛРД стаття 2 КЛДЖ	стаття 14 ЄКПЛ	стаття 24 і 26 Конституції України
Право на свободу і безпеку особи	стаття 9 МПГПП	стаття 4 ЄКПЛ	стаття 29 Конституції України
Право на свободу вираження поглядів	стаття 19 МПГПП	стаття 10 ЄКПЛ	стаття 34 Конституції України
Право на справедливий судовий розгляд	стаття 14 МПГПП	стаття 6 ЄКПЛ	стаття 55 Конституції України

Коли виникають зобов'язання за МППЛ?

Застосування МППЛ під час збройного конфлікту

Як правило, МГП регулює зобов'язання сторін, що воюють, під час збройних конфліктів, тоді як МППЛ регулює відповідальність держав щодо осіб, які перебувають під їхньою юрисдикцією у мирний час. Втім, у ситуаціях збройного конфлікту МППЛ **продовжує застосовуватися**.

МППЛ застосовується екстериторіально (тобто держава може нести відповідальність за порушення, вчинені її агентами (представниками) на території іншої держави). Загалом, держави будуть мати юрисдикцію там, де вони здійснюють ефективну "владу та контроль" над особою (наприклад, беручи її під варту) або над територією (тобто в межах власних кордонів та місцевостей, де вони здійснюють ефективний контроль за межами цих кордонів, наприклад, як держава-окупант).

Під час деяких серйозних надзвичайних ситуацій держави можуть або встановлювати **обмеження** на певні зобов'язання щодо МППЛ, або **відступати** від них.

Міжнародне кримінальне право (МКП)

МКП - це галузь міжнародного права, яка займається судовим переслідуванням за чотири основні міжнародні злочини

Міжнародний кримінальний суд ("МКС") - це суд, який має юрисдикцію щодо злочинів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та агресії. МКС - це "суд останньої надії".

Комплементарність у МКС

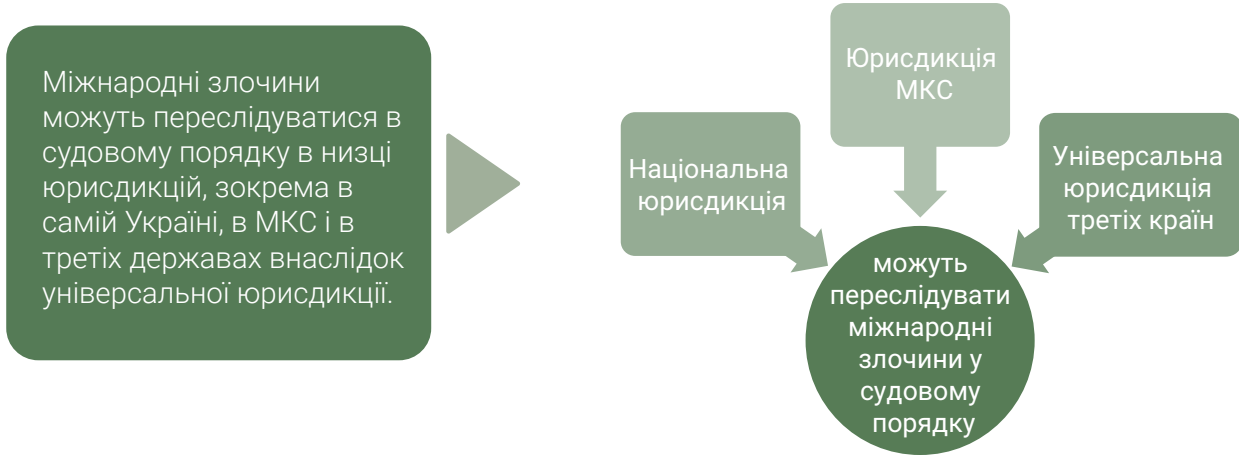
Хоча МКП загальновідоме через переслідування злочинців вищого рівня у міжнародних судах та трибуналах, переслідування за міжнародні злочини повинно здійснюватись насамперед на національному рівні. У МКС це називається принципом **комплементарності**, за яким МКС буде здійснювати юрисдикцію лише у випадках, коли держави-учасниці не бажають або не в змозі розслідувати/переслідувати міжнародні злочини в межах своєї юрисдикції.

Україна та МКС

Хоча ані Україна, ані Росія не підписали Римський статут, Україна подала до суду дві заяви, якими визнала його юрисдикцію щодо будь-яких воєнних злочинів, злочинів проти людяності або злочину геноциду, скоєних на території України, починаючи з листопада 2013 року.

Прокурор МКС розпочав розслідування ситуації в Україні 2 березня 2022 року.

Розслідування і судове переслідування елементів міжнародних злочинів

Щоб встановити індивідуальну кримінальну відповідальність виконавця за міжнародні злочини, такі основні міжнародно визнані елементи злочинів мають бути встановлені **поза розумним сумнівом**:

Елементи міжнародних злочинів

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР:
НАЙВАЖЛИВІШІ
ЕЛЕМЕНТИ МІЖНАРОДНИХ
ЗЛОЧИНІВ

Це Керівництво призначене для допомоги фахівцям-практикам у документуванні міжнародних злочинів шляхом викладення елементів, необхідних для встановлення відповідальності виконавця за такі злочини. Відповідно це Керівництво дозволить фахівцям-практикам зрозуміти склад злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України ("ККУ") (включно з майбутніми потенційними змінами до ККУ, передбаченими законопроектом № 7290), у контексті міжнародного права та практики міжнародних судів і трибуналів, зокрема Міжнародного кримінального суду ("МКС").

Міжнародні злочини заборонені статтями 438 (порушення законів та звичаїв війни), 442 (геноцид) та 437 (планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни) Кримінального кодексу України ("ККУ"). Однак наразі ККУ не криміналізує злочини проти людяності. Законопроект № 7290, якщо або коли він набуде чинності, внесе зміни до ККУ, зокрема положення про злочини проти людяності.

Розслідування елементів міжнародних злочинів

Незалежно від того, чи міжнародні злочини розслідуються і переслідуються в судовому порядку на національному чи міжнародному рівні, встановлення індивідуальної кримінальної відповідальності за них вимагає доведення поза розумним сумнівом таких міжнародно визнаних елементів:

- (i) *контекстуальні елементи злочину*: елементи, що стосуються обставин, за яких має бути скоєно злочин, або частиною яких він має бути;
- (ii) *елементи об'єктивної сторони (actus reus) злочину*: елементи, що стосуються діянь виконавця, їх наслідків і обставин їх вчинення;
- (iii) *елементи суб'єктивної сторони (mens rea) злочину*: елементи, які пов'язані зі свідомістю / умислом особи при вчиненні злочину; та
- (iv) *види співучасті*: принципи щодо того, як особа пов'язана зі злочинними діями, за які несе відповідальність.

Елементи злочинів МКС визначають контекстуальні елементи, а також елементи об'єктивної та суб'єктивної сторони для кожного злочину, передбаченого Римським статутом МКС.

Документування контекстуальних елементів

При документуванні окремих злочинних діянь фахівці-практики повинні враховувати контекст довкола, який може свідчити про те, що міг бути вчинений злочин проти людяності, воєнний злочин та/або злочин геноциду. Ці контекстуальні елементи також стосуються міжнародних злочинів, які переслідуються на національному рівні (через статті 438 або 442 ККУ, або через майбутні зміни, внесені законопроектом №7290).

Докази, які підтверджують наявність контекстуальних елементів певних видів злочинів, мають вирішальне значення, оскільки саме ці елементи перетворюють окреме злочинне діяння в міжнародний злочин.

Злочини проти людяності

1. Діяння було вчинене як частина широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення.
Цей елемент можна поділити таким чином:
 - (i) напад був спрямований проти цивільного населення;
 - (ii) цей напад був широкомасштабним або систематичним;
 - (iii) напад було скоєно відповідно до політики держави або організації щодо вчинення такого нападу, чи на підтримку такої політики; та
 - (iv) діяння було вчинено як частину цього нападу.
2. Виконавець знав, що діяння було частиною широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення, або мав умисел, щоб діяння було частиною такого нападу.

Воєнні злочини

1. Діяння було скоєно в контексті міжнародного або неміжнародного збройного конфлікту і було пов'язане з ним.
Цей елемент можна поділити таким чином:
 - (i) Міжнародний збройний конфлікт – застосування збройної сили між державами.
 - (ii) Неміжнародний збройний конфлікт – тривале збройне насильство між урядовою владою і організованими збройними групами або між такими групами всередині держави.
 - (iii) Зв'язок – **діяння має бути тісно пов'язане** зі збройним конфліктом, що відбувається в будь-якій частині територій, контрольованих сторонами конфлікту.
2. Виконавець усвідомлював фактичні обставини, що свідчили про існування збройного конфлікту.

Геноцид

1. Потерпіла особа (особи) належать до певної національної, етнічної, расової або релігійної групи.
2. Виконавець (виконавці) мав (мали) умисел знищити, повністю або частково, цю національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку.
3. Діяння було вчинено в контексті явної закономірності схожої поведінки, спрямованої проти цієї групи, або було таким, що саме по собі могло призвести до такого знищення.

Документування окремих діянь

“Окремі діяння” стосуються елементів об'єктивної сторони (матеріальних елементів) окремих міжнародних злочинів.

Злочини проти людяності

Злочини проти людяності заборонені, серед інших міжнародних документів, статтею 7 Римського статуту. Хоча наразі ККУ не містить заборону щодо злочинів проти людяності, законопроект № 7290 впровадить покарання за ці злочини до ККУ.

Такі діяння заборонені як злочини проти людяності:

- **Вбивство** відбувається, коли виконавець вбив або заподіяв смерть особі або особам.
- **Винищення** передбачає умисне створення умов життя (зокрема позбавлення доступу до їжі та медикаментів), розрахованих на знищення частини населення.
- **Поневолення передбачає здійснення** будь-якого або всіх повноважень, пов'язаних з правом власності на людину.

- **Депортація** та насильницьке переміщення відбувається, коли осіб примусово, без наявності на те підстав, дозволених міжнародним правом, переміщують з території, на якій вони законно перебувають, шляхом виселення чи здійснення інших примусових дій.
- **Ув'язнення** відбувається, коли одну або більше осіб ув'язнюють або іншим чином жорстоко позбавляють їхньої фізичної свободи.
- **Катування** означає умисне заподіяння сильного болю або страждань, фізичних чи психічних, особі, яка перебуває під вартою або під контролем обвинуваченого; однак катування не включає болю або страждань, що виникають лише внаслідок законних санкцій, є невід'ємними від цих санкцій, або їх випадковим наслідком.
- **Зґвалтування** відбувається тоді, коли було здійснено втручання в тіло особи шляхом проникнення, навіть незначного, до будь-якої частини тіла потерпілої особи або виконавця статевим органом, або до анального чи генітального отвору потерпілої особи будь-яким предметом або будь-якою іншою частиною тіла, і це втручання було здійснене із застосуванням сили, погрози застосування сили або примусу, з використанням середовища примусу, або щодо особи, нездатної надати справжньої згоди.
- **Сексуальне рабство** відбувається, коли виконавець здійснив будь-яке або всі повноваження, пов'язані з правом володіння щодо однієї або кількох осіб, або шляхом аналогічного позбавлення їх свободи, та примусив одну або більше осіб до вчинення одного або більше актів сексуального характеру.
- **Примушування до зайняття проституцією** відбувається, коли виконавець змусив одну або декількох осіб вчинити одну або декілька дій сексуального характеру шляхом застосування сили або погрози застосування сили або примусу, або шляхом використання середовища примусу чи нездатності такої особи або осіб дати справжню згоду, та виконавець або інша особа отримали, або очікували отримати матеріальну чи іншу вигоду в обмін на дії сексуального характеру, або у зв'язку з ними.
- **Примусова вагітність** відбувається, коли виконавець утримував одну або декількох жінок, яких примусово зробили вагітними, з умислом вплинути на етнічний склад будь-якого населення або вчинити інші серйозні порушення міжнародного права.
- **Сексуальне насильство** відбувається, коли виконавець вчинив діяння сексуального характеру щодо однієї чи декількох осіб або примусив таку особу чи осіб вчинити діяння сексуального характеру із застосуванням сили або погрози застосування сили чи примусу, чи шляхом використання середовища примусу чи нездатності такої особи або осіб надати справжню згоду.
- **Переслідування** означає умисне і тяжке позбавлення основоположних прав, що суперечить міжнародному праву, через приналежність до певної групи чи спільноти за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними або іншими ознаками, які є загально визнані неприпустимими за міжнародним правом.
- **Насильницьке зникнення** означає арешт, затримання або викрадення людей державою чи політичною організацією або з дозволу, підтримки чи мовчазної згоди держави чи політичної організації, що супроводжується відмовою визнати це позбавлення волі або надати інформацію про долю чи місцеперебування цих людей з наміром позбавити їх правового захисту на тривалий час.
- **Інші нелюдські діяння** відбуваються, коли виконавець завдає сильних страждань або серйозної шкоди тілу, психічному чи фізичному здоров'ю за допомогою нелюдських діянь.

Воєнні злочини

Положення ККУ щодо порушення законів та звичаїв війни, викладене у статті 438, забороняє:

Жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, вигнання цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей на окупованій території, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [...].

Посилання на “застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом” та “інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами” не конкретизує, які саме діяння заборонені статтею 438. Однак посилання в цих формулюваннях на “міжнародне право” та “міжнародні договори” стосується договорів МГП, учасником яких є Україна (наприклад, чотири Женевські конвенції 1949 року та Додатковий протокол I до Женевських конвенцій 1977 року), а отже, воєнних злочинів, передбачених кожним з цих договорів. Відповідно при оцінці точної сфери застосування статті 438 можна покладатися на міжнародні документи, які тлумачать ці договори МГП, як-от Римський статут МКС і практику МКС та інших міжнародних судів і трибуналів.

У наступному переліку наведено типові приклади деяких основних воєнних злочинів:

- **Умисне вбивство** відбувається, коли виконавець убив одну чи декілька осіб, або спричинив їй/їм смерть.
- **Масштабне знищення та привласнення майна** відбувається, коли виконавець знищує або привласнює майно, яке має захищений статус, у спосіб, який є широкомасштабним, безпідставним і не виправданим воєнною необхідністю.
- **Відмова у справедливому судовому розгляді** відбувається, коли виконавець позбавив одну або більше осіб справедливого і належного суду шляхом відмови в судових гарантіях, визначених, зокрема, у Третій і Четвертій Женевських конвенціях 1949 року.
- **Захоплення заручників** відбувається, коли затриманим особам погрожують убивством, пораненням або продовженням їх утримання під вартою з метою примушування третьої сторони вчинити або утриматися від вчинення якоїсь дії як умови звільнення цієї особи.
- **Напад на цивільне населення** відбувається, коли цивільне населення або цивільні особи, які не беруть безпосередньої участі у бойових діях, умисно обираються як об'єкти нападу.
- **Напад на цивільні об'єкти** відбувається, коли цивільні об'єкти (тобто об'єкти, які не є військовими цілями) умисно обираються як об'єкти нападу.
- **Надмірна випадкова загибель, поранення або ушкодження** означає умисне скоєння нападу з обізнаністю про те, що такий напад спричинить випадкову втрату життя або поранення цивільних осіб або пошкодження цивільних об'єктів або широкомасштабну, довготривалу та серйозну шкоду довікллю, які будуть явно надмірними щодо конкретної і безпосередньої загальної військової переваги, що очікувалась.
- **Примушування до участі у воєнних діях** відбувається, коли виконавець примушує громадян ворожої сторони брати участь у воєнних операціях, спрямованих проти їхньої власної країни, навіть якщо вони перебували на службі у сторони, що воює, до початку війни.
- **Посягання на людську гідність** відбувається, коли виконавець образив, принизив чи іншим чином порушив гідність однієї чи кількох осіб, а тяжкість образи, приниження чи іншого порушення була такого ступеня, що загалом визнається посяганням на особисту гідність.

- **Зґвалтування, сексуальне рабство, примушування до зайняття проституції, примусова вагітність та сексуальне насильство:** визначення цих воєнних злочинів є такими ж, як і злочинів проти людяності зґвалтування, сексуального рабства, примушування до зайняття проституцією, примусової вагітності та сексуального насильства.
- **Використання захищених осіб як щита** відбувається, коли присутність цивільної чи іншої захищеної особи використовується для надання певним пунктам, районам або військовим силам захисту від військових операцій.
- **Моріння голодом** відбувається, коли моріння цивільного населення голодом умисно використовується як метод ведення війни в міжнародному збройному конфлікті шляхом позбавлення населення предметів, необхідних для виживання (наприклад, врожаю, систем питного водопостачання та медичних засобів).

Геноцид

Геноцид заборонений статтею 442 ККУ, а також, серед інших міжнародних документів, Конвенцією про запобігання геноциду та покарання за нього та статтею 6 Римського статуту.

Такі злочини є забороненими як діяння геноциду:

- **Вбивство** відбувається, коли виконавець вбиває одну або більше осіб, які належать до національної, етнічної, расової або релігійної групи, з умислом знищити таку групу.
- **Заподіяння тяжких тілесних або психічних ушкоджень** відбувається, коли виконавець завдає тяжких тілесних або психічних ушкоджень (наприклад, шляхом катування, зґвалтування, сексуального насильства або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження) одній або кільком особам, які належать до національної, етнічної, расової або релігійної групи, з умислом знищити таку групу.
- **Створення таких життєвих умов, що розраховані на фізичне знищення** відбувається, коли виконавець умисно створює життєві умови (наприклад, позбавлення їжі/води, систематичне виселення або відмова в медичних послугах), які розраховані на фізичне знищення національної, етнічної, расової або релігійної групи.
- **Вжиття заходів, спрямованих на запобігання народжуваності** відбувається, коли виконавець застосовує заходи, спрямовані на запобігання народженню дітей (наприклад, примусову стерилізацію, статеві каліцтва або заходи, що спричиняють важку психічну травму, яка перешкоджає продовженню роду), до національної, етнічної, расової або релігійної групи з умислом знищити таку групу.
- **Насильницьке переміщення дітей** відбувається, коли виконавець насильно переміщує дітей, які належать до національної, етнічної, расової або релігійної групи, до іншої групи з умислом знищити таку групу.

Агресія

Злочин агресії заборонений статтею 437 ККУ та статтею 8bis Римського статуту. Римський статут та відповідні Елементи злочинів МКС надають корисні вказівки щодо визначення, тлумачення та застосування злочину агресії. Елементи злочину агресії визначаються таким чином:

1. Виконавець спланував, підготував, розпочав або здійснив акт агресії;
2. Виконавець був особою, здатною ефективно здійснювати контроль над політичними або військовими діями держави, яка вчинила акт агресії, або керувати ними;
3. Був здійснений акт агресії – застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави або будь-яким

- іншим чином, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй;
4. Виконавець усвідомлював фактичні обставини, які свідчили про те, що таке застосування збройної сили не відповідало Статуту Організації Об'єднаних Націй;
 5. Акт агресії за своїм характером, тяжкістю та масштабами був явним порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй; і
 6. Виконавець усвідомлював фактичні обставини, що свідчили про таке явне порушення Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Документування елементів суб'єктивної сторони

Щоб притягнути обвинуваченого до відповідальності за міжнародний злочин, необхідно встановити поза розумним сумнівом, що були присутні необхідні елементи суб'єктивної сторони конкретного злочину на момент його вчинення. Суб'єктивні елементи описують стан свідомості особи, яка вчинила дії, що становлять об'єктивну сторону злочину.

Елементи суб'єктивної сторони за ККУ

Відповідно до ККУ, суб'єктивна сторона, вина, може мати дві форми: умисел (стаття 24) та необережність (стаття 25). Однак українське законодавство не визнає застосування необережності до будь-яких міжнародних злочинів.

Стаття 24 передбачає дві категорії умислу:

- **Прямий умисел:** “якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання”; і
- **Непрямий умисел:** “якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання”.

Умисел за ККУ складається з двох елементів:

- **Інтелектуальний елемент:** усвідомлення виконавцем суспільно небезпечного характеру діяння або наслідку; і
- **Вольовий елемент:** чи “бажав” виконавець суспільно небезпечного характеру діяння та наслідків.

Елементи суб'єктивної сторони за Римським статутом

Стаття 30 Римського статуту передбачає, що елементи суб'єктивної сторони за замовчуванням (умисел і обізнаність) мають бути встановлені щодо кожного елемента об'єктивної сторони конкретного злочину, якщо інше не зазначено в Римському статуті або в Елементах злочинів МКС.

Стаття 30:

1. Якщо не передбачено інше, особа підлягає кримінальній відповідальності й покаранню за злочин, що підпадає під юрисдикцію Суду, лише в тому випадку, якщо за ознаками складу злочину він учинений з умислом та обізнаністю.
2. Для цілей цієї статті особа має умисел у тих випадках, коли:
 - a) стосовно діяння: ця особа має намір вчинити таке діяння;
 - b) стосовно наслідку: ця особа має намір спричинити цей наслідок або усвідомлює, що він настане за звичайного перебігу подій.
3. Для цілей цієї статті “обізнаність” означає розуміння того, що обставина існує або що наслідок настане за звичайного перебігу подій. [Терміни] “Знати” і “з обізнаністю” повинні тлумачитися відповідно.

Вимога Римського статуту щодо умислу та обізнаності дотримується аналогічної логіки, що й ККУ:

- Вимога щодо “умислу”, передбачена статтею 30 Римського статуту, подібна до “вольового елементу” вини за ККУ, а деякі елементи “інтелектуального елементу” вини подібні до вимоги щодо усвідомлення.
- Вимога щодо “обізнаності”, передбачена статтею 30 Римського статуту, подібна до “інтелектуального елементу” вини за ККУ.

Документування видів співучасті

Щоб притягнути особу до відповідальності за міжнародний злочин, необхідно не тільки довести, що злочин було скоєно, але й те, що особа діяла у певний спосіб, і ці дії сприяли вчиненню злочину.

Обставини, за яких особу буде притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, регулюються принципами, відомими як “види співучасті”, які викладені як у національному, так і в міжнародному кримінальному праві.

Види співучасті за ККУ	Відповідні види співучасті за Римським статутом	Відповідні види співучасті за міжнародним звичаєвим правом
Безпосереднє вчинення (або виконання) (стаття 18)	Безпосереднє (пряме) вчинення (стаття 25(3)(a))	Безпосереднє вчинення (Статут МТКЮ, стаття 7(1); Статут МКТР, стаття 6(1))
Вчинення через інших осіб, які не несуть кримінальної відповідальності (стаття 27(2))	Непряме вчинення (стаття 25(3)(a))	Незастосовне – буде висунуто обвинувачення за безпосереднє вчинення
Відповідальність за вчинення групою осіб, організованою групою та злочинною організацією (стаття 28 разом зі статтями 27(3) and 30)	<i>Пряме порівняння відсутнє, але такі діяння можуть підпадати під:</i> Співвиконавство (стаття 25(3)(a)) Непряме вчинення (стаття 25(3)(a)) Непряме співвиконавство (стаття 25(3)(a)) Іншим чином сприяти вчиненню злочину групою осіб, які діють зі спільною метою (стаття 25(3)(d))	<i>Прямого порівняння немає, але таке діяння може підпадати під:</i> Спільну злочинну діяльність (СЗД) (Статут МТКЮ, стаття 7(1); Статут МКТР, стаття 6(1))
Організація (стаття 27(3))	<i>Прямого порівняння немає, але таке діяння може підпадати під:</i> Непряме вчинення (стаття 25(3)(a)) Непряме співвиконавство (стаття 25(3)(a)) Наказування (стаття 25(3)(b))	<i>Прямого порівняння немає, але таке діяння може підпадати під:</i> Планування (Статут МТКЮ, стаття 7(1); Статут МКТР, стаття 6(1)) Наказування (Статут МТКЮ, стаття 7(1); Статут МКТР, стаття 6(1))
Підбурювання (стаття 27(4))	Підбурювання або спонукання (стаття 25(3)(b)) <i>В деяких випадках:</i> Пособництво і заохочування (стаття 25(3)(c))	Підбурювання (Статут МТКЮ, стаття 7(1); Статут МКТР, стаття 6(1)) Пособництво і заохочування (Статут МТКЮ, стаття 7(1); Статут МКТР, стаття 6(1))
Пособництво (стаття 27(5))	Пособництво і заохочування (стаття 25(3)(c)) Іншим чином сприяти вчиненню злочину групою осіб, які діють зі спільною метою (стаття 25(3)(d))	Пособництво і заохочування (Статут МТКЮ, стаття 7(1); Статут МКТР, стаття 6(1))

Види співучасті за ККУ	Відповідні види співучасті за Римським статутом	Відповідні види співучасті за міжнародним звичаєвим правом
Віддання наказу про вчинення воєнних злочинів (стаття 438(1))	Наказування (стаття 25(3)(b))	Наказування (Статут МТКЮ, стаття 7(1); Статут МКТР, стаття 6(1))
Відповідальність командування як вид співучасті не передбачена ККУ. Однак, <ul style="list-style-type: none"> • Стаття 426 передбачає кримінальну відповідальність за бездіяльність українських військових командирів; і • Стаття 438 може бути витлумачена як така, що передбачає кримінальну відповідальність за неприйняття заходів для всіх військових командирів (українських чи російських) на підставі статей 86 і 87 Додаткового протоколу I. 	Відповідальність командування (стаття 28)	Відповідальність командування (Статут МТКЮ, стаття 7(3); Статут МКТР, стаття 6(3))
Підбурювання до вчинення геноциду (стаття 442(2))	Підбурювання до вчинення геноциду (стаття 25(3)(a))	Підбурювання до вчинення геноциду (Статут МТКЮ, стаття 4(3)(c); Статут МКТР, стаття 2(3)(c))

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР: ПІДГОТОВКА ДО ДОКУМЕНТУВАННЯ

Документування міжнародних злочинів може сильно відрізнятись від документування загальнокримінальних (звичайних) злочинів. **Підготовка має велике значення.** У цьому керівництві описуються ключові кроки, які мають зробити фахівці-практики, перш ніж перейти до документування.

Підготовка набору та папки для документування

Набір для документування

1. Засоби зв'язку, мобільний телефон, супутниковий телефон, радіо (або аналог);
2. Ноутбук;
3. Цифровий пристрій для запису звуку, який може використовуватися для запису опитувань/допитів, усних зауважень до дій з документування, а також власні міркування на місці злочину;
4. Цифрові носії інформації (флеш-накопичувачі, карти пам'яті і т.д.);
5. Навігатори глобальної системи позиціонування ("GPS") (і мапи);
6. Фотокамера (Дошка для інформації про фото - це зручний інструмент для отримання фотографічної інформації: невелика дошка або чистий аркуш паперу для запису ключової інформацію, яка допоможе ідентифікувати фотографію пізніше); і
7. Інші предмети, які можуть бути корисні: вимірювальна стрічка; блокнот; мотузки і знаки для охорони місця події; набір комп'ютерних інструментів для вилучення жорстких дисків і пристроїв; пакети для доказів різних розмірів; спеціальна стрічка для доказів; коробки для доказів; гумові перчатки; ватні тампони; пластикові пакети; ліхтарик; аптечка першої допомоги тощо.

Папки

Підготовка папки для документування

Фахівці-практики мають використовувати **Папку для документування** для каталогізації інформації, зібраної під час діяльності з документування.

Папка для документування може бути створена як в електронному, так і в друкованому вигляді, але **має містити всі записи про вашу діяльність з документування та копії зібраної інформації.**

Інформація в папці для документування має бути ретельно каталогізована і чітко пронумерована.

Для **діяльності з документування**, пов'язаної з великим обсягом інформації та / або численними звинуваченнями у вчиненні кримінальних правопорушень, слід створити більшу папку або базу даних, що має містити:

1. **Файл управління справами:** містить "Журнал діяльності", що описує всі вжиті дії і ким вони були зроблені.
2. **Файл комунікацій:** містить "Журнал комунікацій", в якому записується будь-яке відповідне повідомлення (зокрема письмову кореспонденцію).
3. **Файл заяв свідків:** містить копії заяв свідків або короткий виклад і "Журнал комунікацій зі свідками" (хронологічний запис усіх контактів, які фахівець мав з кожним свідком, зокрема дату, час і місце проведення опитування, замітки щодо опитування та імена присутніх людей). Будь-яка інформація, яка може ідентифікувати потерпілого або свідка, не повинна включатися в цей файл, і на свідка слід посилатися за кодовим номером.
4. **Файл конфіденційної інформації про свідка:** містить конфіденційну інформацію про свідка, яка повинна зберігатися окремо від основного файлу заяв свідка. Цей файл повинен включати "Лист з кодом свідка", і "Інформаційний лист свідка".
5. **Інформаційний файл:** містить запис всієї зібраної фізичної, фотографічної/відео перед та документальної інформації, розділеної на різні журнали для кожного типу інформації (наприклад, "Журнал фізичної інформації").
6. **Файл рисунків і діаграм:** містить рисунки або діаграми, створені в процесі документування, і "Журнал рисунків і діаграм".

Запис деталей документування в блокноти для документування

Рекомендується, щоб фахівці-практики використовували **два блокноти** (або, коли це є більш практично, один, проте чітко розділений блокнот) для запису деталей процесу документування.

1

Блокнот 1: Для запису усієї об'єктивної інформації, виявленої під час процесу документування, а також фіксації дій фахівця-практика. Для кожного вжитого заходу додайте короткий опис того, де ви були, хто там був, що ви спостерігали і коли, і яку інформацію було виявлено. Намагайтеся записувати події одночасно з їх вчиненням.

2

Блокнот 2: Для запису будь-якого суб'єктивного аналізу, особистих роздумів чи інших подібних коментарів.

Впровадження системи зберігання

До початку будь-яких дій з документування, фахівці повинні розглянути питання про те, де і як буде зберігатися і систематизуватися будь-яка зібрана інформація. Якщо ви не можете забезпечити конфіденційність та / або цілісність інформації, ви **не повинні збирати її**, щоб уникнути втрати, пошкодження або непридатності інформації

Як зберігати інформацію

Фахівці-практики повинні використовувати комбінацію фізичних та цифрових систем зберігання.

- Для зберігання/інвентаризації фізичної інформації необхідна **фізична система зберігання**. Все, що перебуває в фізичному архіві, має бути оцифровано, щоб зробити його доступним для пошуку, розкриття та захисту.
- Цифровий архів також буде містити будь-які матеріали, створені в цифровому форматі.

Фахівці-практики мають провести оцінку ризиків усіх доступних варіантів зберігання та визначити, які системи найкраще підходять, виходячи з доступного фізичного простору та наявних заходів безпеки, а також можливостей та ресурсів.

Основні принципи зберігання і поводження з інформацією	
Уся інформація	Зберігайте інформацію безпечним і надійним способом у логічному порядку (тобто хронологічно).
	Впровадьте політику, яка визначатиме, хто матиме контроль над інформацією та доступ до неї.
	Всі речі повинні бути каталогізовані, з використанням встановленої системи нумерації.
	Зберігайте загальнодоступну інформацію окремо від конфіденційної інформації (включно з інформацією, що ідентифікує потерпілого / свідка та їхні заяви).
	Переконайтеся, що дотримуються вимоги конфіденційності, і що інформація не розголошується третім особам.
	Зберігайте резервну копію зібраної інформації в іншому безпечному місці.
	Майте плани екстреної евакуації для забезпечення збереження матеріалів, якщо це необхідно.
	Майте доступ до інформації в безпечному середовищі; уникайте подорожей з конфіденційними документами або файлами.
Інформація, що зберігається у фізичному вигляді	Ведіть журнал реєстрації для фіксації кожного випадку звернення для доступу до сховища. Журнал реєстрації повинен містити такі відомості, як ім'я людини, дата, час і мета звернення, а також які предмети було переглянуто.
	Якщо інформація швидко псується (наприклад, старі блокноти), переконайтеся, що умови зберігання є належними. Зокрема, зберігайте докази далеко від джерел тепла, світла, вогкості і вологості, а також комах, мишей або інших тварин, які можуть їх пошкодити.

Основні принципи зберігання і поводження з інформацією	
Інформація, що зберігається у цифровому вигляді	Оцініть, які технології найкраще підходять для ваших цілей.
	Впровадьте протокол цифрової безпеки перед збором і зберіганням інформації в електронному вигляді.
	Захистіть і зашифруйте всі конфіденційні електронні файли за допомогою антивірусного програмного забезпечення і паролів, а також безпечно зберігайте паролі в окремому місці. Засоби шифрування часто знаходяться у вільному доступі в Інтернеті.
	Автоматично фіксуйте будь-який випадок доступу до цифрових файлів і використовуйте функцію редагування файлів для відстеження будь-яких внесених змін. Регулярно створюйте резервні копії цифрових файлів, щоб всі зміни були надійно збережені.

Такі організації, як **Human Rights Information and Documentation Systems** ("HURIDOCs"), надають додаткові рекомендації та корисні ресурси.

Як підтримувати ланцюжок зберігання

Ланцюжок зберігання інформації є важливим показником автентичності та цілісності. По суті, це паперовий слід про збір та обробку інформації. З моменту збору і до моменту використання інформації (наприклад, у судовому процесі) у кожного зберігача відповідної інформації має бути доказ надійного і постійного володіння нею.

Тому фахівцям-практикам слід мати встановлені процедури для відстеження того, хто зберігав контроль над зібраною інформацією. Ланцюжок зберігання не має порушуватися, інформація має бути захищена, а всі переміщення мають реєструватися.

Число осіб, які обробляють інформацію або іншим чином отримують до неї доступ, має бути обмежено, наскільки це можливо.

Слід створити протокол / журнал процедури збору інформації і зберігати його в **Папці для документування** (див. вище).

Крім того, фахівцям-практикам рекомендується зробити такі кроки:

- Переконайтеся, що докази **упаковані та марковані**. Це гарантує, що:
 - Речі захищені від пошкодження, підміни або зміни.
 - На маркуванні вказана важлива інформація про вміст упаковки, її походження, первісний стан тощо.
 - Запишіть всі переміщення інформації в **журнал**.

План документування

Фахівці-практики мають скласти план для **кожної** діяльності, пов'язаної з документуванням міжнародних злочинів. План документування слід використовувати як *загальне керівництво* для процесу документування.

Хороший план документування має бути реалістичним і гнучким; його обсяг, передбачувані результати і методологія мають ґрунтуватися на можливостях команди; і в нього слід вносити зміни в міру виявлення нової інформації.

Попереднє дослідження і визначення цілей:

- Місцевий контекст
- Ймовірні події та групи виконавців
- Місцеві політичні / військові структури
- Юридичні, медичні та соціальні послуги, доступні потерпілим
- Доступна документація від інших осіб

Перегляд:

- Постійна переоцінка в міру отримання нової інформації
- Встановлення конкретних строків для перегляду

Підготовка оцінки ризиків і стратегії

В рамках Плану документування фахівцям слід провести **оцінку ризиків** та розробити **стратегію врахування ризиків** для запобігання та зменшення шкоди.

Оцінка ризиків повинна виявляти потенційні ризики для всіх членів **команди, потерпілих і свідків, а також для будь-якого іншого джерела інформації**. Оцінка ризиків повинна бути проведена до того, як ви почнете діяльність і має продовжуватись протягом всього процесу документування.

Там, де це можливо, фахівцям-практикам слід звертатися за консультацією до спеціалістів з безпеки, щоб переконатися, що процедури гарантування безпеки відповідають базовим стандартам. Всі оцінки ризиків мають відповідати принципу “Не нашкодь”.

Оцінка ризику заснована на:

Оцінка ризиків має, як мінімум:	
Визначати потенційні ризики (загрози):	<ol style="list-style-type: none"> 1. Потенційні ризики для безпеки в місці перебування команди; 2. Потенційні або фактичні наслідки збору інформації, зокрема для самої команди; 3. Потенційні ризики, з якими стикається потерпіла особа (потерпілі) / свідок (свідки).
Оцінити загрозу	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінити ймовірність того, що загроза стане реальністю; 2. Оцінити вплив створеної загрози. <p>Ймовірність загрози + Наслідок загрози = РІВЕНЬ РИЗИКУ (ЗАГРОЗИ)</p>
Інтегрувати результати оцінки ризиків і діяти відповідно до них:	<p>Розробити і впровадити адекватну стратегію для усунення потенційних ризиків і включити їх в Стратегію управління ризиками, що міститься в Плані документування (див. вище).</p> <p>Розглянути учасників та / або установи, які можуть допомогти знизити певні ризики, наприклад, неурядові організації або волонтерів, які надають допомогу потерпілим і свідкам.</p>
Перевіряти, чи були належним чином усунені ризики:	<p>Оцінка ризиків повинна тривати протягом усього процесу документування, особливо на початку кожного нового виду діяльності. Якщо будуть виявлені додаткові загрози, фахівцям слід відповідним чином оновити Стратегію.</p>
Створити систему звітності	<p>У разі, якщо співробітники, свідки, потерпілі або інші зацікавлені сторони повідомлять про будь-які сприйняті ризики. Відповідно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінка ризику має бути спрямована на отримання думки / ймовірної реакції місцевих громад та зацікавлених сторін до і під час дій з документування; 2. Оцінка ризику має передбачати спосіб сприяння безпечному спілкуванню з потерпілими, свідками або іншими зацікавленими сторонами, щоб забезпечити оперативне отримання інформації про занепокоєння (проблеми).

Приклади ризиків і стратегії для запобігання

Ризики для потерпілих / свідків та їх сімей / громади

- Відплата, залякування або погрози з боку ймовірних злочинців
- Покарання з боку членів громади
- Повторна травматизація (через повідомлення про злочин)
- Неприйняття сім'єю / громадою
- Втрата засобів до існування

Запобігання

- Опитування / допит тільки в разі крайньої необхідності
- Забезпечити інформовану згоду та конфіденційність
- Індивідуальна підтримка, заснована на особистих потребах захисту
- Впровадження підходу, що враховує травму
- Звернення до служб соціальної, медичної, психологічної підтримки
- Зв'язок з людиною після опитування для емоційної підтримки

Ризик для себе і команди

- Ризики довілля
- Стрес, втома та вторинна травма
- Переслідування з боку злочинних груп / прихильників
- Напади збройних сил / збройних груп

Запобігання

- Планування безпеки
- Тренування з безпеки і охорони
- Виділені ресурси та обладнання
- Протокол поїздки (за можливості відкладіть поїздки до безпечного часу)
- Знання про те, дістатися до найближчих медичних установ
- Забезпечення доступ до консультанта, який пройшов підготовку з питань травматизації
- Впровадження медіа стратегії

Ризик для інформації

- Витік конфіденційної інформації (включно з інформацією про потерпілих / свідків)
- Крадіжка, зміна або знищення доказів
- Пошкодження або перехоплення цифрової інформації / повідомлень

Запобігання

- Створення плану для управління інформацією та гарантування безпеки конфіденційної інформації/комунікацій
- Використання системи шифрування
- Зберігання інформації в безпечному місці
- Обережний обмін інформацією

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР: ВСТУП ДО ДОКАЗІВ

Це Керівництво містить вступ до інформації та доказів, різних типів та категорій доказів, а також правил, що регулюють допустимість доказів.

Відмінність інформації та доказів

Документування і розслідування міжнародних злочинів зазвичай пов'язані зі значним обсягом **інформації**. ОГС можуть прагнути забезпечити, щоб зібрана інформація могла бути використана як **докази** під час подальшого судового розгляду, тобто що вона допустима в національному чи міжнародному суді або трибуналі, включно з Міжнародним кримінальним судом ("МКС"). **Не будь-яка інформація є доказом**. Велика частина інформації, зібраної в ході розслідування, може слугувати лише зачіпкою або просто допомогти в оцінці обставин.

Інформація

Будь-які факти, дані чи об'єкти, які мають цінність для розслідування, незалежно від їхньої форми:

- Свідчення
- Документальні
- Фізичні
- Електронні
- Аудіовізуальні
- Телекомунікаційні
- З відкритих джерел тощо.

Докази

Інформація, що відповідає стандартам законності, належності та доказової цінності, та допустимою у кримінальному провадженні. Тільки докази можуть бути використані для доведення чи спростування ймовірного злочину.

Види доказових матеріалів

Докази можуть бути представлені в багатьох формах, які можна в широкому сенсі поділити на показання, документальні, речові, а також останніми роками, аудіовізуальні цифрові. Це той тип інформації, яку мають спробувати зібрати фахівці-практики, оскільки кожен з них може мати значення для доведення вчинення міжнародних злочинів в національних і міжнародних судах.

Показання

- Докази або заяви, які свідок дає під присягою, письмово, усно чи під запис.
- Містять інформацію від: потерпілих, широкого кола свідків, пов'язаних з інцидентом, свідків з-поміж оточення виконавців або підозрюваного/обвинуваченого. Експерти можуть давати усні показання для обговорення та уточнення результатів своїх аналітичних звітів у суді. При винесенні вироку, потерпілі також можуть виступати із заявами про вплив вироку на них.

Речові

- Об'єкти, зокрема матеріали, виявлені науковим дослідженням.
- Приклади охоплюють: залишки зброї або боєприпасів, уніформу, предмети, зібрані на місці злочину, тощо.

Документальні

- Будь-які докази, які можуть бути представлені у суді у формі документів, які не є усними показаннями. Документальна інформація може бути зібрана від різних публічних і приватних джерел.
- Приклади охоплюють: закони, зводи правил, стенограми, медичні записи, тюремні записи, газети, судові протоколи, публічні заяви або оголошення, щоденники, накази, протоколи, укази й офіційні журнали реєстрації (наприклад, використання транспортних засобів, зміна варти і журнали відвідувачів), звіти та інші.

З відкритих джерел

- Інформація, яка є загальнодоступною або доступна за запитом або шляхом купівлі.
- Хоча інформація з відкритим доступом "не визначається за її конкретним джерелом", у цілому її можна розділити на онлайн інформацію та документальну інформацію (див. нижче).

Документальні з відкритих джерел

- Документальні докази у загальнодоступних засобах, як-от в друкованому вигляді або в Інтернеті. Допомагають у встановленні передісторії конфлікту та обсягу відомої інформації.
- Наприклад, книги, журнали, статті, звіти, публічні заяви, свідоцтва, прес-релізи, публічні архіви, бібліотечні фонди, газети.

Онлайн з відкритих джерел

- Інформація, загальнодоступна в Інтернеті. Верифікація і автентифікація можуть продемонструвати надійність і достовірність таких доказів.
- Наприклад, новини в Інтернеті; звіти експертів та неурядових організацій; зображення/відео, розміщені в соціальних мережах (Facebook, YouTube, Twitter, Instagram, LinkedIn тощо).

Цифрові та аудіовізуальні

- **Будь-який приватний** цифровий або аудіовізуальний контент, який інакше не буде класифікований як інформація з відкритих джерел. Цифрові докази можуть допомогти встановити наміри виконавця, місце перебування під час злочину, відносини з іншими підозрюваними, схему пересування або наявність загального плану.
- Наприклад, електронні медичні записи, відео або фотографії тощо.

Телекомунікаційні

- Є частиною категорії аудіовізуальних і цифрових доказів і охоплює широкий спектр потенційних форм інформації, що стосуються телекомунікацій. Можуть бути корисні для підтвердження і вказівок на мережі, як-от сімейні зв'язки або ланцюжки командування.
- Наприклад, записи постачальників послуг зв'язку, як-от записи абонентів; відомості про телефон (включно з додатками та аудіовізуальними файлами); тощо.

Категорії доказів

Вищевказані типи доказових матеріалів можуть бути віднесені до таких категорій:

Прямі

- Безпосередньо доводять факт без необхідності робити додаткові висновки.
- **Приклад:** показання свідка, який бачив ракету, що влучила в школу, або солдата, який стріляв у беззбройного цивільного.

Непрямі

- Безпосередньо не доводять факт, але, коли він підтверджується, мають зробити обґрунтований висновок про те, що факт існує. Це може бути важливо для встановлення факту в міжнародних судових процесах, наприклад, коли немає очевидців або пов'язаних з ними документів.
- **Приклад:** свідки, які не бачили точного моменту нападу на житловий район, але змогли визначити наслідки, зокрема характер пошкоджень і травм.

Докази з чужих слів

- Вони можуть існувати в усній чи документальній формі. Це може бути інформація з перших уст (тобто свідок переказує інформацію, надану йому іншою особою), з других уст, або більш віддалені (тобто інформація, яка була передана між двома або більше особами до того, як дістатись до свідка який виступає в суді). Вони, як правило, допустимі, але їх вагомість буде залежати від обставин.
- **Приклад:** свідок, який стверджує, що він чув від іншої людини про те, хто був виконавцем злочину.

Виправдувальні

- Виправдувальні докази - це докази, які можуть вказувати на невинуватість обвинуваченого. Фахівці мають докласти максимум зусиль для вивчення будь-яких виправдувальних доказів.
- **Приклад:** відеозапис показує, що обвинувачений перебував в іншому місці в момент, коли було скоєно злочин.

Підтверджувальні

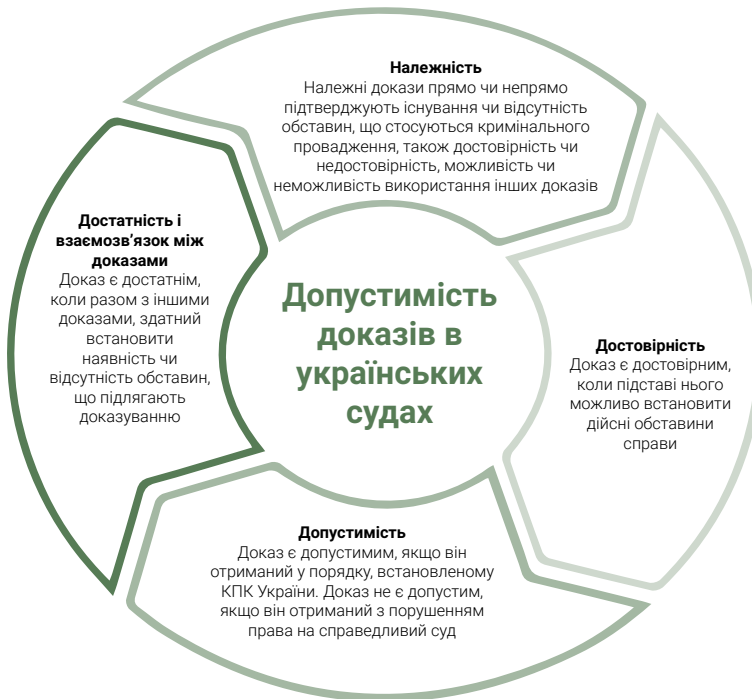
- Докази, з яких можна зробити обґрунтований висновок, що підтверджує і підтримує інші категорії доказів або будь-яким чином істотно пов'язує відповідну особу зі злочиним. Це посилює або підтверджує те, що показують інші докази.
- **Приклад:** гільзи від куль, знайдені на місці злочину, які узгоджуються з показаннями свідків.

Експертні

- Експерти - це особи, що володіють спеціальними навичками і знаннями, набутими в ході навчання, і можуть бути залучені для надання допомоги суду у вирішенні питань поза розумінням та досвідом середньостатистичного судді, як-от конкретні питання технічного характеру ті, що вимагають додаткових знань в певній галузі.
- **Приклад:** військовий експерт, який може надати докази структури командування і озброєння, використовуваного військовою організацією.

Огляд принципу допустимості

Джерело(а) інформації повинно(і) відповідати вищевказаним характеристикам, щоб вважатись **доказом**, і цей доказ має бути **допустимим**. Ті, хто збирають докази міжнародних злочинів, мають бути обізнані про застосовні національні правила допустимості та правила будь-якого міжнародного суду (наприклад, МКС), який також потенційно матиме юрисдикцію над справою.

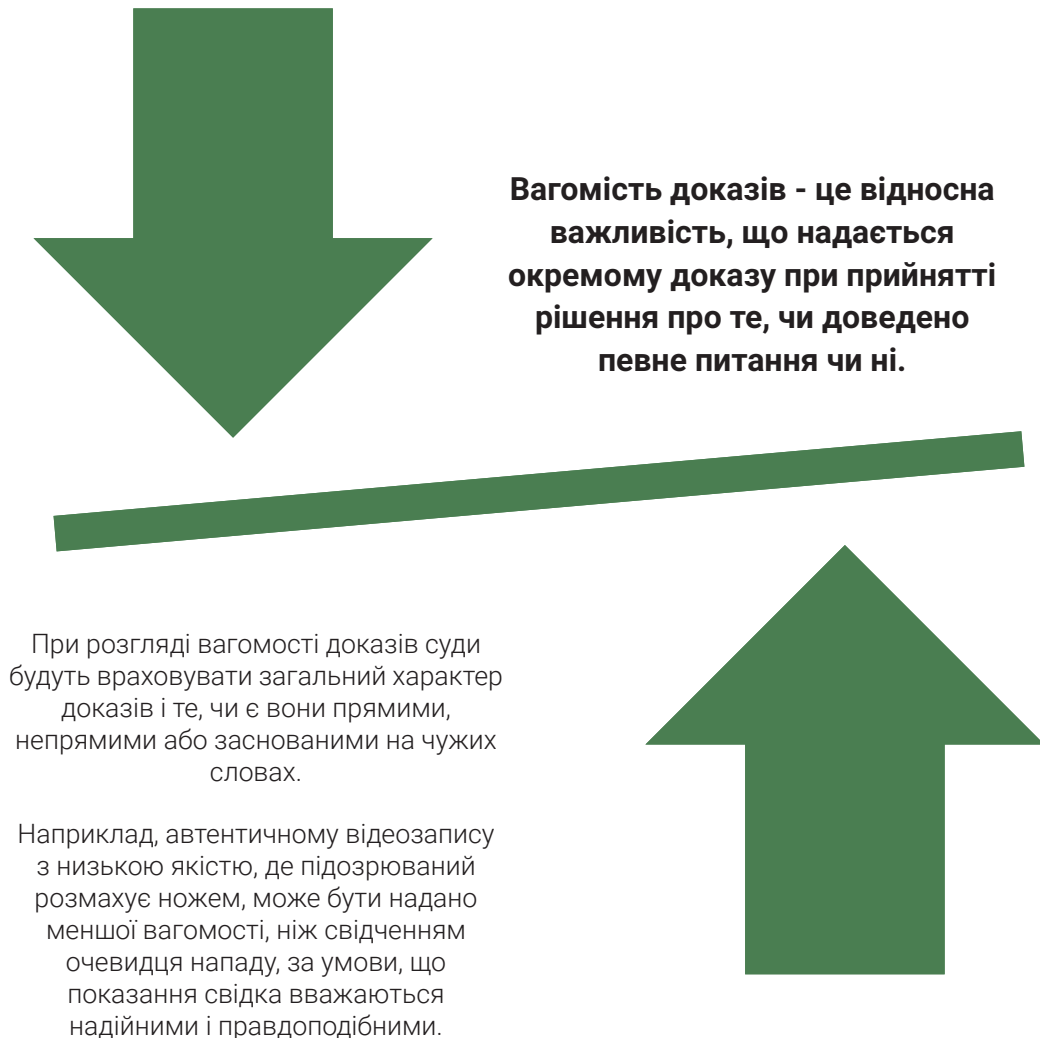

Також, при визначенні того, чи є та чи інша інформація допустимою, враховуйте:

Чи відбулось порушення міжнародно визнаного права людини для отримання інформації?	
Ні	Інформація може бути допустима за умови дотримання інших вимог (належність, доказова цінність і т.д. – дивіться вище).
Так	Ця інформація автоматично не виключається. Варто оцінити, чи було порушення прав обвинуваченого настільки серйозним та істотним, щоб вплинути на надійність інформації.

Вагомість доказів

За умови, що ці критерії допустимості виконані, суд також оцінить відносну важливість, що надається кожному доказу (тобто “вагомість доказів”).

Global
Rights
Compliance

ЗБІР, ОБРОБКА ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У цьому Керівництві наведено основні принципи, яких слід дотримуватися фахівцям-практикам під час збору чи отримання фізичної інформації.

Фізична інформація: визначення й ознаки

Фізична інформація стосується фізичних об'єктів, зокрема матеріалів, виявлених за допомогою наукових засобів.

Приклади:

- зброя чи боеприпаси
- вибухові пристрої
- людські останки
- засоби зв'язку
- відбитки (як-от відбитки пальців тощо), знайдені на місці злочину

Стаття 98 КПК України описує речові докази як матеріальні об'єкти або документи, які:

- 1 Були знаряддям вчинення кримінального правопорушення;
- 2 Зберегли сліди кримінального правопорушення; або
- 3 Містять інші відомості, що підтверджують факт або обставину, що мають відношення до кримінального провадження, включно з предметами, які були об'єктом злочину або були отримані внаслідок кримінального правопорушення.

Фізична інформація, як правило, пов'язана з “першим” рівнем зв'язку, який використовується для виявлення підозрюваного, тобто для ідентифікації безпосередніх виконавців та організацій, членами яких вони є. Це так само корисно для встановлення потерпілих від злочину, наприклад, тих, кого було ексгумовано з місця масового поховання.

Огляд і документування місць злочинів, а також збір фізичної інформації можуть бути пов'язані з ризиками для здоров'я та безпеки. **Проявляйте надзвичайну обережність під час збору та обробки фізичної інформації або при появі на місці злочину.** Зазвичай це вимагає високого ступеня підготовки та досвіду.

Цей документ містить рекомендації щодо:

Збір та отримання фізичної інформації з місця злочину

Управління місцем злочину - це суто технічний процес, що вимагає досвіду професійного слідчого у кримінальних провадженнях. Недосвідчений фахівець може легко спотворити або призвести до "забруднення" місця злочину різними способами. Тому, за загальним правилом:

- не намагайтеся проникнути або втручатись у місце злочину, убезпечити його або управляти ним; і
- якщо це практично можливо, зв'яжіться з відповідними національними або міжнародними органами у вашому регіоні для обробки місця злочину.

Оглядайте, документуйте та за потреби збирайте інформацію з місця злочину, лише якщо:

- Професійні слідчі не бажають або не можуть вчасно прибути до місця злочину;
- Інформація, отримана з місця злочину, буде загублена або пошкоджена; і
- Ви впевнені в своєму досвіді і провели відповідну оцінку ризиків, щоб забезпечити неушкодженість себе та інших.

1 ПЛАНУВАННЯ І БЕЗПЕКА

Організуйте команду з документування, включно з керівником команди. Переконайтеся, що складено план і проведено брифінг з питань безпеки.

Переконайтеся, що місце є безпечним і не містить жодних загроз.

1. Визначте і сплануйте шляхи евакуації;
2. Віднайдіть найближчий медичний заклад і оцініть можливість отримати медичну допомогу;
3. Подумайте про співпрацю з місцевою владою та діями, якщо це доречно;
4. Переконайтеся, що відповідні особи перевірили місце на наявність мін, нерозірваних снарядів тощо;
5. Зробіть перші спостереження (звук, запах, вигляд);
6. Надягніть захисні перчатки;
7. Першочергово надайте допомогу постраждалим особам, знайдених на цьому місці.

**НЕ ЗАХОДЬТЕ НА МІСЦЕ ЗЛОЧИНУ,
ЯКЩО ЦЕ НЕБЕЗПЕЧНО**

2 ВИЗНАЧТЕ МІСЦЕ ЗЛОЧИНУ

Після гарантування безпеки, визначте місце злочину.

1. Визначте центральну точку місця злочину;
2. Подумайте, чи можуть бути інші (другорядні) місця злочину;
3. Обгородіть достатньо велику місцевість довкола місця злочину для збереження усієї необхідної фізичної інформації.

Периметр має дозволяти безпечно взаємодіяти з місцевим населенням. Має бути записана контактна інформація осіб для організації опитування, якщо це необхідно.

3 ЗАХИСТІТЬ МІСЦЕ ЗЛОЧИНУ

Переконайтеся, що підготовлені співробітники служби безпеки (охорони) присутні на місці події для його захисту, і, де це необхідно, **проконсультуйтеся з місцевими військовими або правоохоронцями для отримання допомоги з питань безпеки.**

1. Точно зафіксуйте розташування місця злочину;
2. Встановіть єдиний пункт пропуску на місце події;
3. Контролюйте доступ до місця злочину;
4. Ведіть журнал обліку усіх, хто входить на місце злочину;
5. Якщо це працює надворі, якнайшвидше зробіть фото та захистіть місце від погодних умов.

4 ОГЛЯНЬТЕ МІСЦЕ ЗЛОЧИНУ

Здійсніть точний і надійний огляд місця події в **первісному стані**.
Всебічно відобразіть місце злочину за допомогою дрона, фото, відео та рисунків.

Підготуйте детальний рисунок місця злочину з висоти пташиного польоту:

1. Напрямок півночі;
2. Центральна точка місця злочину;
3. Місце(я), де відбувся злочин(и);
4. Розташування виявленої інформації або об'єктів (включно з людськими останками). Такі об'єкти повинні бути марковані і описані;
5. Будь-які орієнтири, дороги або будівлі з назвою і описом; і
6. Будь-які вимірювання відстані між відповідними об'єктами і простору між ними.

5 ОБХІД І ПЕРВІСНЕ ДОКУМЕНТУВАННЯ

Керівник команди має провести обхід місця злочину.

Керівник команди має вести охайні, професійні і точні нотатки, що вказують таке:

1. Дата/час події і дата/час, коли команда прибула і покинула місце;
2. Розташування і розмір місця злочину, через координати GPS і на карті;
3. Види злочинів, які ймовірно, було скоєно на місці злочину;
4. Усі додаткові спостереження (як-от: вигляд місця події, потенційно важлива інформація, потенційні свідки).

6 БІЛЬШ ДЕТАЛЬНЕ ДОКУМЕНТУВАННЯ

Під управлінням керівника команди, членам команди слід документувати місце події такими способами:

Фотографії: Зробіть фотографію місця події загалом, а також фотографії примітних частин/об'єктів великим планом;

Відеозаписи: відеозаписи мають бути відзняті для доповнення фотографій;

Рисунки: мають бути зроблені рисунки місця події з безпосередньої близькості, з відмітками відносної відстані між доказами, а також відстані до найближчих будівель і помітних об'єктів місцевості. Рисунки є важливим способом фіксації просторового співвідношення між об'єктами;

Загальні зауваження: задокументуйте місце події, час прибуття та від'їзду. Перші замітки про подію мають відповідати на питання хто, де, що, чому, і як.

Найлогічніше здійснити цей крок одночасно з кроком VII (нижче).

Найдзвичайно важливо вести постійний запис усіх дій на місці злочину.

7 КОМПЛЕКСНИЙ ЗБІР ДОКАЗІВ

Процесуальний керівник має визначити, який метод обшуку найбільш доречний, враховуючи розмір і розташування місця події:

1. Пошук методом смуг;
2. Пошук методом сітки;
3. Пошук методом зон;
4. Пошук методом спіралей.

Докази, які були знайдені під час обшуку, мають бути записані у Журнал фізичної інформації, і зібрані відповідно до стандартів, викладених нижче.

Запишіть подробиці та сфотографуйте усі докази, які не можуть бути зібрані.

8 ЗАВЕРШЕННЯ ЗБОРУ ДОКАЗІВ І ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ

Мета підбиття підсумків полягає у тому, аби:

1. Визначати, які докази зібрано;
2. Обговорити попередні знахідки на місці події з членами команди;
3. Обговорити, які потенційні криміналістичні експертизи мають бути проведені;
4. Розпочати будь-яку дію, визначену під час обговорення, яка необхідна для завершення розслідування місця події;
5. Повідомити відповідальних осіб про завершення поставленого на місці злочину завдання.

Далі керівник групи має провести остаточне дослідження місця злочину і здійснити завершальний огляд місця. Обидва ці завдання мають забезпечити, що:

1. Візуально оглянута кожна ділянка, яка визначена як частина місця злочину;
2. Здійснено облік усіх зібраних на місці доказів;
3. Прибрано усі матеріали та обладнання, що використовувались під час процесу розслідування;
4. Щодо будь-яких небезпечних матеріалів були здійснені повідомлення та відповідне реагування;
5. Зроблено фотографії, що фіксують стан місця події при його залишенні.

Збір та отримання фізичної інформації від джерела

Для цілей доказування фізична інформація може бути надана різними джерелами, як-от потерпілий, свідок або третя сторона. У такому випадку, **ті, хто отримують таку інформацію**, мають:

- Уникати отримання інформації в обмін на гроші;
- Переконатися, що джерело отримало інформацію без порушення міжнародно визнаних прав людини;
- Розглянути мотиви творця/джерела при створенні/наданні фізичної інформації;
- Записати персональні та контактні дані джерела;
- При поводженні з предметом одягати захисний одяг для уникнення будь-якої зміни первісного стану інформації;
- Уникати зміни первісного стану інформації будь-яким чином (наприклад, шляхом зшивання документа або прання предмета одягу);
- Ніколи не обіцяти джерелу, що інформація або їхня особа залишаться конфіденційними за будь-яких обставин;
- Пояснити джерелу, що органи влади, які отримують інформацію, спроможні вирішити проблеми конфіденційності та/або безпеки шляхом впровадження захисних механізмів; і
- Зробити копії оригінальної інформації і зберігати оригінал належним чином (дивіться нижче).

Запис, обробка та зберігання фізичної інформації

Уся фізична інформація повинна бути належним чином записана, оброблена та збережена, щоб забезпечити її надійність і, отже, її успішне використання як доказу у суді в майбутньому.

Запис фізичної інформації

Переконайтеся, що всі дії з документування та інша документація, що стосується місця злочину, занесені до Папки для документування.

Розділ Папки для документування, присвячений фізичній інформації, має містити:

- Журнал фізичної інформації для реєстрації збору фізичної інформації із зазначенням таких елементів:
 - Ідентифікаційний номер, присвоєний об'єкту
 - Опис об'єкта
 - Коли, де і ким був зібраний та/або наданий об'єкт
 - Будь-які додаткові коментарі
- Фотографії зібраної інформації

Крім того, якщо місце злочину було оглянуто, додайте також:

- Загальний опис місця події і замітки, зроблені членами команди, що деталізують їхню діяльність та докази
- Будь-які відео/фотографії, карти або рисунки, які були створені
- Документацію, що стосується початкового убезпечення місця злочину
- Документацію для потрапляння на місце/залишення місця

Обробка і збереження фізичної інформації

ПАКУВАННЯ

Усі форми інформації мають бути упаковані та запечатані та цілей доказування.

За **загальним правилом**:

Спосіб пакування повинен гарантувати, що предмет не може бути змінений або замінений без порушення цілісності упаковки, і що він належним чином захищений від пошкодження, псування, погіршення або втрати своїх властивостей.

Доказ може бути упакований в пластиковий пакет або паперовий пакет / конверт. Запечатайте пакет/конверт клеюкою стрічкою.

ПОЗНАЧЕННЯ І МАРКУВАННЯ

Всі форми упакованої інформації мають бути марковані такою інформацією:

1. Ідентифікаційний номер, присвоєний об'єкту при зборі;
2. Ім'я людини, яка першою забрала предмет, дату і час, коли він був зібраний, і місце, де він був знайдений;
3. Опис об'єкта (зовнішній вигляд, кількість, розмір, вага тощо); і
4. Імена всіх осіб, які володіли предметом, дата, час і місце обробки, а також мета, з якою вони його обробляли.

Це допоможе підтримувати **ланцюжок зберігання**.

ЗБЕРІГАННЯ

Зберігайте інформацію в надійному, безпечному місці, наприклад, в кімнаті або шафі з замком, що не залежить від умов довкілля (екстремальна спека або холод, вода і т.д.) і несанкціонованого доступу.

Призначте особу, відповідальну за місце зберігання та контроль, яка має доступ до фізичних предметів.

Ведіть журнал реєстрації, щоб записувати, хто входить в кімнату і з якою метою.

Записуйте будь-який контакт з предметом після початку зберігання.

Зв'яжіться з уповноваженими особами, щоб якомога швидше передати предмет(и) професійним слідчим.

Дивіться нижче основні правила для застосування будь-якого з цих методів зберігання.

Основні правила зберігання доказів

При зберіганні доказів слід дотримуватися таких основних правил:

- Речові докази мають зберігатися в **умовах, які збережуть їхні основні характеристики і властивості, та захистять від руйнування або пошкодження.**
- Якщо докази здатні зіпсуватись, **тримайте їх подалі від сильної спеки або перепадів температур, світла та вологості, а також від комах, мишей чи інших тварин, які можуть їх пошкодити.**
- **Лише обмежена кількість відповідальних осіб повинна мати доступ.**
- **Ведіть облік обробки, переміщення і зберігання доказів** в Журналі реєстрації в хронологічному порядку, що вказує, хто, коли, де і як здійснював будь-які дії, пов'язані з відповідним речовим доказом (ланцюжок зберігання).

Якщо ці мінімальні вимоги не можуть бути виконані, фахівці-практики мають забезпечити місце, де була знайдена інформація, і повернутися пізніше, коли її можна безпечно зібрати та належним чином зберегти.

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР: ЗБІР,
ОБРОБКА ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ
ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Це керівництво пояснює, що таке документальна інформація та основні принципи, яких слід дотримуватися при роботі з документальною інформацією.

Документальна інформація: визначення та характеристики

Документальна інформація - це все, що надходить у формі документа, на відміну від усних свідчень. У цьому сенсі документальна інформація стосується широкого кола джерел доказів.

Наприклад:

1

Приклади документальної інформації охоплюють:

Закони, нормативні акти, стенограми, медичні записи, тюремні записи, газети, судові записи, публічні заяви або оголошення, протоколи, щоденники, накази, укази та офіційні журнали реєстрації (наприклад, використання транспортних засобів, зміна варти та журнали відвідувачів).

2

Документальна інформація може бути зібрана з джерел, а саме:

Потерпілі особи/свідки, державні органи, НУО, міжнародні організації, національні чи міжнародні медіа, зокрема радіопередачі, приватні особи та організації, газети та інтернет-джерела.

Якщо документальна інформація відповідає характеристикам речових доказів, вона буде класифікована як така (див. Керівництво БСР: збір, обробка та зберігання речової інформації). Якщо документ у цифровій формі, дотримуйтесь рекомендацій, що містяться в Керівництві БСР: збір/створення, обробка та збереження цифрової або аудіовізуальної інформації.

Перевірка автентичності документальної інформації

Перевірка справжності документальної інформації нерозривно пов'язана з її **надійністю** і **доказовою цінністю**, які є складовими частинами **прийнятності**. Справжність документа повинна бути встановлена для того, щоб він був прийнятий як доказ в суді.

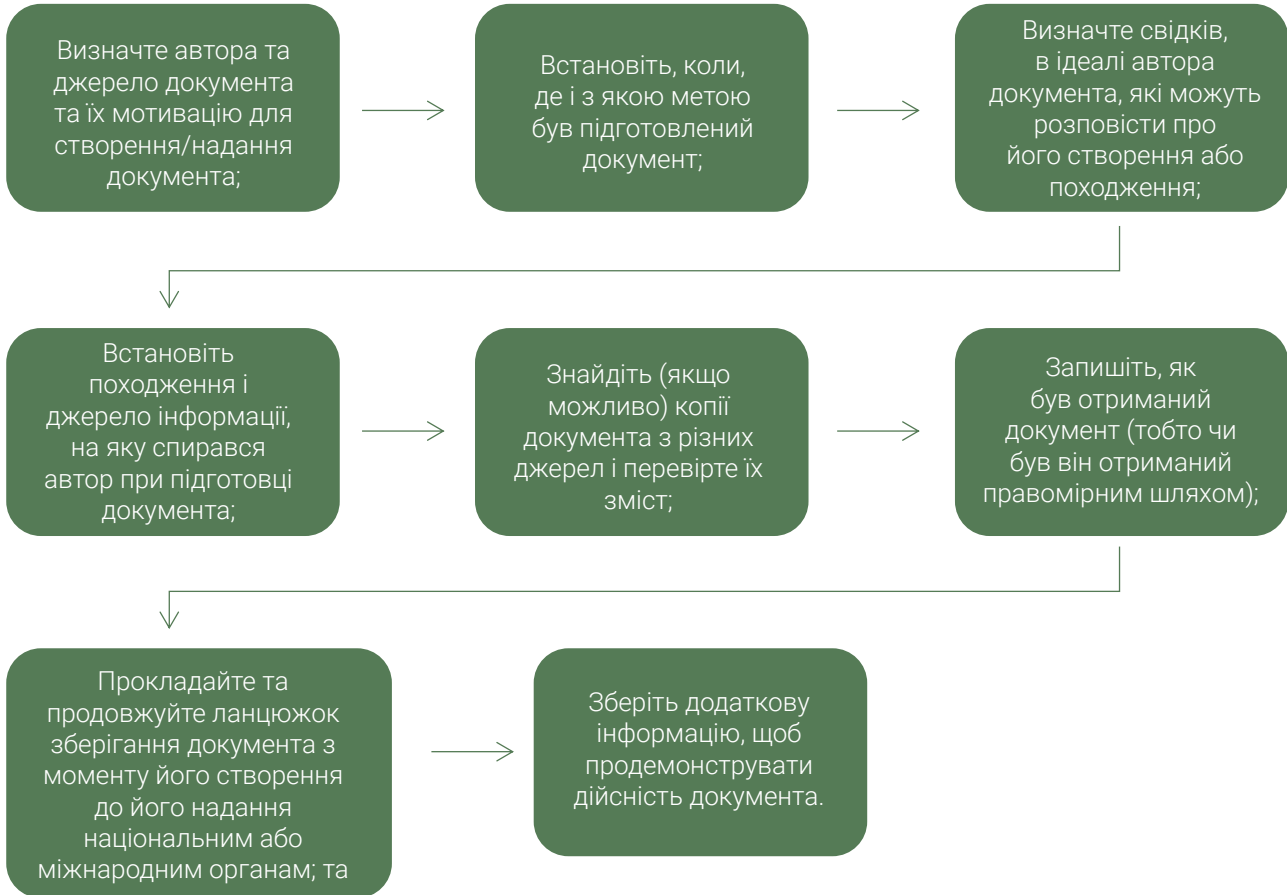
Відповідно до міжнародних стандартів автентичність документальної інформації для використання її як доказу може бути встановлена, якщо відповідний документ є:

Таким, що сам по собі вказує на свою автентичність: наприклад, офіційний документ, загальнодоступний з офіційного джерела.

Надійний на перший погляд: означає, що він має достатні ознаки дійсності, як-от логотип, фірмовий бланк, підпис, дата або штамп, і, мабуть, був виготовлений в результаті звичайної діяльності особи або організації, які його створили; або

Не має достатніх ознак надійності: це означає, що його дійсність повинна бути встановлена, щоб суд міг переконатися в тому, що документ є тим, яким видається.

Якщо документ сам по собі не вказує на свою автентичність або на перший погляд не є надійним, Вам слід виконати такі кроки для оцінки дійсності документа якомога швидше після отримання документа (документів):

Перевірка дійсності певних типів документальної інформації

1. Звіти НУО, міжурядових організацій (“МУО”) або урядів третіх держав.

Як правило, звіти, які здаються такими, що були добре дослідженими, від відомих і авторитетних НУО, МУО або урядових органів, будуть вважатися на *перший погляд* надійними, якщо вони надають достатні гарантії неупередженості.

Зосередьтеся на зборі звітів, опублікованих неупередженими, незалежними та авторитетними НУО, МУО або урядовими органами (як-от Human Rights Watch, Amnesty International, Організацією Об'єднаних Націй (“ООН”), зокрема Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні (“ММПЛУ”) і Міжнародною слідчою комісією щодо України).

Необхідні кроки для підтвердження достовірності:

- Позначте, коли і де був отриманий документ.
- Оцініть, чи містить документ інформацію про свої джерела.
- Розгляньте методологію аналізу та подання фактичних тверджень у звіті.

2. Офіційні документи

Офіційні документи охоплюють будь-які завірени документи організацій, що виконують державні функції (навіть якщо вони не належать звичайним державним органам), і можуть містити такі документи, як платіжні відомості, записи про прийом на роботу, накази, поліцейські звіти, звіти про збори, судові протоколи, записи військовослужбовців, щоденні військові звіти, звіти про землю та майно або законодавство країни.

Як правило, такі документи сприймаються судом, як досить переконлива інформація.

Необхідні кроки для підтвердження достовірності:

- Зверніть увагу, *коли, звідки і як* був отриманий документ.
- Перевірте, чи документ завірений та підписаний ідентифікованим представником чи представником офіційного органу чи організації. Якщо це так, документ буде вважатися дійсним, поки дійсність цього підпису не буде поставлена під сумнів.
- Якщо автор не вказаний, перевірте, чи документ може вважатись таким, що сам вказує на свою ідентичність.
- Якщо документ не вказує сам на свою автентичність, переконайтеся, що документ засвідчений відповідним органом, який видав документ, або ідентифікованим представником цього органу.

3. Особисті документи

Приватні документи - це документи, надані приватними особами або організаціями.

Необхідні кроки для встановлення достовірності:

- Позначте, коли і де був отриманий документ.
- Переконайтеся, що документ містить підтвердження авторства або має інші ознаки надійності, що підтверджують його дійсність, наприклад, підпис, печатку, водяний знак, дату, самоочевидне значення або вказівку на поширення, і чи правильно він структурований і відформатований.
- Якщо документ не містить жодних ознак надійності, попросіть автора підтвердити його дійсність або знайдіть додаткову інформацію, щоб підтвердити його дійсність і встановити його дату (наприклад, через інший документ або свідка, що посилається на нього).

4. Статті та репортажі в медіа

Статті в медіа та повідомлення преси можуть містити дуже актуальну інформацію про вчинення злочинів, заяви, зроблені можливими виконавцями або пов'язаними з ними групами, або детальну інформацію про масштаби / кількість потерпілих або постраждалих громад. Однак статті/репортажі медіа часто не містять детальної інформації про їхні джерела, і тому, найімовірніше, вважатимуться ненадійною думкою. Ця інформація часто допустима лише, якщо вона представлена в суді експертом.

Необхідні кроки для підтвердження достовірності:

- Зверніть увагу на дату та джерело статті/звіту в пресі, а також на те, як вони були отримані.
- Вкажіть автора статті/думки та те, як вони дійшли своїх висновків, наприклад, біографію журналіста (журналістів) та їхні джерела та інші матеріали, на які спиралися під час публікації статті/звіту.

5. Листи, маніфести, політичні заяви та подібні документи.

Листи, маніфести, політичні заяви та інші документи, що надходять від фізичних або юридичних осіб, причетних до подій того часу, пов'язаних з вчиненням злочинів, швидше за все, будуть розглядатися як особиста думка і тому часто будуть допустимі тільки в тому випадку, якщо вони представлені в суді експертом. Найчастіше ці документи будуть просто містити твердження людей з суб'єктивними інтересами, що обмежує їх доказову цінність. Однак, якщо документи містять фактичні твердження про відповідні військові чи політичні події, прокурорам слід вжити заходів для підтвердження дійсності.

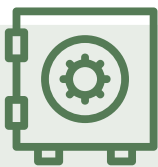
Необхідні кроки для підтвердження достовірності:

- Зверніть увагу, коли, звідки і як був отриманий документ.
- Зверніть увагу на дату документа.
- Знайдіть додаткову інформацію (що дозволяє перехресну перевірку), яка демонструє, що документ містить надійні та об'єктивні твердження.
- Попросіть авторів надати додаткову інформацію про те, як вони дійшли висновків або думок, що містяться в документі.

Запис і зберігання документальної інформації

Початкова версія документа повинна бути збережена. Процес запису, зберігання документальної інформації та підтримання ланцюжка її зберігання в Папці документації є ідентичними до правил, що стосуються фізичної інформації (див. Довідник з БСР: збір, обробка та збереження фізичної інформації).

Специфічно для документів:

Документи повинні зберігатися в стані, придатному для їх подальшого використання в кримінальному судочинстві (у разі передачі відповідним органам), тобто в надійному місці, яке зберігає їхні основні характеристики і властивості і виключає умови, які можуть призвести до їх знищення або пошкодження. Зберігання документів повинно бути захищене від впливу факторів довкілля (наприклад, екстремальної спеки або холоду, води і т.д.) і несанкціонованого доступу.

Всі документи повинні бути марковані відповідно до встановленої системи нумерації (в хронологічному порядку). Там, де це доречно, номер елемента повинен містити посилання на пов'язаний фрагмент інформації. Наприклад, документи, згадані у показаннях свідків, повинні бути чітко позначені як такі.

Коли документ зберігається, він повинен зберігатися вкладеним між чистими аркушами паперу в конвертах. Не робіть ніяких позначок або написів на таких документах і не згинайте їх. Якщо документів багато, вони повинні бути зібрані в окремий пакет. На конверті (пакеті) повинен бути вказаний перелік включених до нього документів.

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР: ЗБІР/
СТВОРЕННЯ, ОБРОБКА І
ЗБЕРЕЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ АБО
АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Це Керівництво зосереджено на другій категорії, тобто на тому, як збирати / створювати, обробляти та зберігати цифрову або аудіовізуальну інформацію, включно з фотографіями та відео, інформацією, що міститься на електронних пристроях, та цифровою інформацією, отриманою від третіх сторін.

Цифрові або електронні матеріали можуть належати до **двох широких категорій** залежно від їх характеру:

- 1 Розвідка з відкритих джерел ("OSINT") і розвідка із соціальних мереж ("SOCINT"):** інформація з відкритих джерел в Інтернеті, яку будь-який представник громадськості може отримати за запитом, шляхом купівлі або шляхом спостереження.
- 2 Інша цифрова інформація, що зберігається, приймається або передається за допомогою електронного пристрою:** аудіовізуальний контент, який в іншому разі не був би класифікований як інформація з відкритих джерел (наприклад, фотографії або відеозаписи місця злочину, створені фахівцем-практиком).

Інформацію про збір інформації OSINT/SOCINT див. у Керівництві з BIS: збір, обробка та зберігання доказів OSINT/SOCINT.

Збір та створення цифрової інформації

Створення фото- та відеоінформації

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ:

Суд вимагатиме підтвердження оригінальності, надійності та цілісності фотографії або відео, перш ніж бут допустити їх як доказ.

Завжди вказуйте дату, час і місце створення відео / фотографії, щоб встановити їх належність.

Відеозйомка

Завжди переконуйтеся, що особа, яка здійснює відеозапис, має досвід у цьому.

При зйомці відео **подбайте про те, щоб:**

- Зафіксувати час, дату і місце.
 - Переконайтеся, що місцеперебування чітко видно на самому відео, і / або активуйте GPS;
 - Переконайтеся, що камера або мобільний телефон налаштовані на правильну дату і час;
 - Запишіть свій голос, сказавши про дату, час і місцеперебування, запишіть їх на аркуші паперу і записуйте протягом 10 секунд, або знімайте все, що свідчить про цю інформацію.
- Знімати відео відразу, тобто до того, як первинна цілісність місця злочину або інформації будуть порушені.
- Пріоритезувати якість над кількістю.
- Знімати стратегічно і логічно, щоб глядачі зрозуміли, що сталося і де.
- Уникати розповідей і знімайте мовчазно (крім озвучування дати, часу і місця, якщо це необхідно).
- Постійно знімайте одну і ту ж подію або місце, тобто намагайтеся не зупиняти і не починати відео.
- На відео були зображені всі аспекти місця, а не тільки те, що ви вважаєте важливим.
- Затримуйте всі свої кадри понад 10+ секунд.
- Повільно рухайте камеру, коли ви змінюєте положення, збільшуєте / зменшуєте масштаб.
- Якщо вам не вдалося додати основну інформацію до відеозапису, створіть окремий документ, що містить коротку ключову інформацію щодо відзнятого матеріалу.
- Запишіть контактні дані людини, яка веде зйомку.
- Зберігайте карти пам'яті в безпеці від фізичного пошкодження або вилучення.
- Не намагайтеся редагувати відео. Якщо необхідно внести зміни, вкажіть причину.

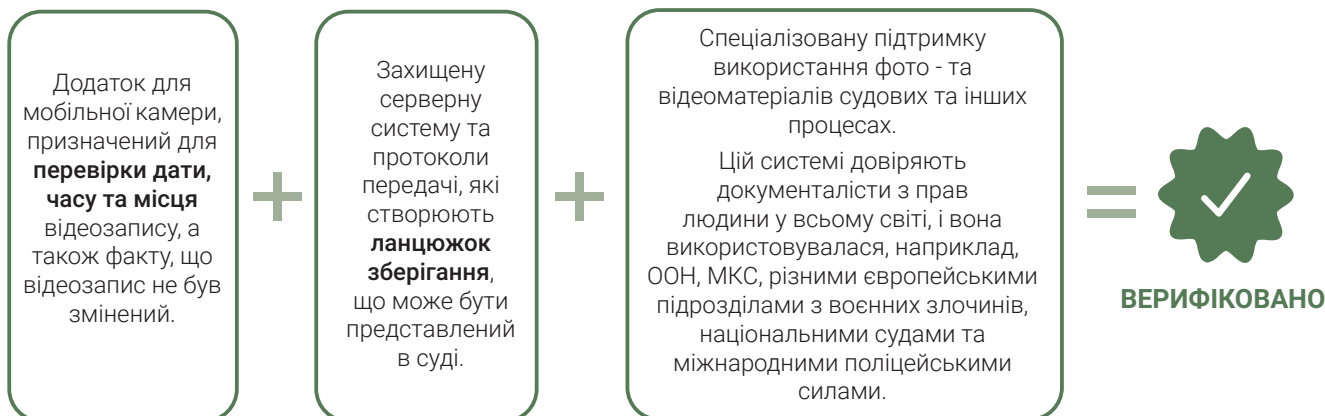
Види відеозйомки

Для додаткової інформації, дивіться [WITNESS.org](https://www.witness.org), Відео як доказ - польове керівництво..

<p>Огляд на 360 градусів</p> <p>Виберіть початкове місце розташування та знімайте на 360 градусів навколо місця злочину. Якщо озвучування подій вашим голосом є безпечним, вкажіть початкове розташування на камеру. Записуйте повільно, орієнтуйтеся на 15 секунд і більше.</p>	<p>Кадри широким планом</p> <p>З початкового розташування затримайте свій перший широкий кадр на 10 секунд. Потім повільно рухайтеся за годинниковою стрілкою, зупиняючись на кожному куті або стороні, і затримуйте широкоплановий кадр на 10 секунд, поки не завершите коло.</p>	<p>Кадри середнім планом</p> <p>З вашого початкового місця розташування рухайтеся ближче до центру. Затримайте свій перший кадр середнього плану на 10 секунд. Потім під час запису повільно рухайтеся за годинниковою стрілкою, зупиняючись на кожному куті або стороні, щоб утримувати середній кадр протягом 10 секунд, поки не завершите коло.</p>	<p>Кадри крупним планом</p> <p>Починаючи з початкового місця, рухаючись за годинниковою стрілкою і по спіралі, зосередьтеся на першому доказі. Утримуйте сфокусований знімок крупним планом протягом 10 секунд. Потім, продовжуючи рухатися за годинниковою стрілкою, робіть знімки крупним планом будь-яких важливих деталей.</p>
---	---	---	---

Цифрові інструменти: система eyeWitness

Пам'ятайте про цифрові інструменти, які дозволяють верифікувати фото і відео під час створення. Система eyeWitness (<https://www.eyewitnessproject.org/>) включає:

Зйомка людей

- 1 Отримайте **інформовану згоду** людини, яку ви знімаєте.
- 2 Запишіть імена та контактну інформацію людини, яку ви записуєте, та інших осіб на місці події, які можуть мати інформацію про події.

Фотозйомка

Під час фотозйомки **подбайте про те, щоб:**

- Використовувати функції дати і часу камери, або покажіть дату/час за допомогою, наприклад, газети.
- Активувати налаштування GPS на пристрої, або переконайтеся, що місце розташування чітко видно на фотографії.
- Тимчасові об'єкти, як-от плями крові або приховані відбитки, були сфотографовані якомога швидше.
- Зробити серію фотографій, щоб отримати зображення хорошої якості і з різних ракурсів. Водночас пам'ятайте, що якість має пріоритет над кількістю.
- Фотографії переміщались від зовнішнього до внутрішнього вигляду місця злочину і від загального до конкретного фокусу.
- Робити фотографії окремих фрагментів інформації великим і середнім планом.
- Робити ширококутні фотографії, які показують розташування інформації в контексті всього місця події.
- Використовувати лінійку поруч з відповідними об'єктами, щоб вказати їх розміри.
- Вказати автора, місце розташування, дату і час конкретної фотографії; опис частини місця злочину, зображеної на фотографії (наприклад, "місце розслідування звернено на північ"), та опис інформації, що відображається на фотографії, якщо така є (наприклад, "гільзи, знайдені біля південного входу на місце злочину").
- Фотографувати потерпілих і ймовірних виконавців, які все ще можуть перебувати на місці злочину (за умови, що всі питання безпеки і згоди були належним чином вирішені).

Фотографування знайдених тіл

Збір цифрової чи аудіовізуальної інформації

Електронні пристрої

Цифрова інформація також може бути зібрана безпосередньо з електронного пристрою. Електронні пристрої можуть охоплювати: комп'ютери, цифрові фотоапарати, мобільні телефони, які є портативними електронними пристроями. Такий пристрій може бути виявлено на місці злочину, він може належати покійному потерпілому, або його може бути вилучено у третьої сторони.

Поводьтеся з електронними пристроями з особливою обережністю: цілісність пристрою може бути порушена, а дані - втрачені через неправильне поводження. **Завжди звертайтеся за експертною порадою (наприклад, з цифрової криміналістики).**

Аби забезпечити цілісність даних на пристрої, не робіть нічого, аби їх змінити.

Дотримуйтесь правил поводження та збереження цифрової інформації (нижче).

При отриманні електронних пристроїв від третіх осіб:

- Уникайте отримання інформації в обмін на гроші.
- Переконайтеся, що надавач отримав інформацію за допомогою допустимих засобів, тобто без порушення прав людини.
- Подумайте, чи можуть свідки надати інформацію для перевірки отриманої цифрової інформації, наприклад, описавши, що зображено на фотографії / відео, коли, де, чому і ким фотографія / відео були зроблені, а також надавши контекст.

Збір доказів з електронного пристрою Контрольний список

- Які методи збору / вилучення будуть використовуватися?
- Яке обладнання може знадобитися на місці?
- Який рівень нестабільності даних та інформації, пов'язаних з потенційною цифровою інформацією?
- Чи можливий віддалений доступ до будь-якого цифрового пристрою, і чи загрожує це цілісності інформації?
- Що станеться, якщо дані / обладнання будуть пошкоджені?
- Чи можуть дані бути скомпрометовані?
- Чи може цифровий пристрій бути налаштований таким чином, щоб знищити, пошкодити або сплутати дані, якщо він вимкнений?

Методи ідентифікації, вилучення та збору доказів з електронних пристроїв:

Пошук за ключовими словами

Пошук по вмісту пристроїв з використанням імовірних або відомих імен файлів і / або ключових фраз тексту, що дозволяє здійснювати пошук конкретної, актуальної інформації та цифрових документів.

Пошук за файловими підписами

Пошук на пристрої певних типів електронних файлів, наприклад, doc, PDF, JPEG і т. д.

Пошук відомими місцями зберігання доказів

Зосередження уваги на електронних файлах і папках, які з найбільшою ймовірністю містять потрібну інформацію. Наприклад, папки, назва яких відповідає досліджуваній проблемі, або папки, до яких зверталися незадовго до вилучення пристрою

Пошук за "хешем" (hash)

Хеш - це унікальний рядок (текстові дані), який використовується для ідентифікації файлу та забезпечення того, щоб він не піддавався підробці з моменту його вилучення. Щоб виконати пошук файлу з використанням хешів, фахівець повинен бути знайомий з функцією "команда" комп'ютерного пристрою.

Обробка і збереження цифрової інформації

Ланцюг зберігання

Для цілей цифрової інформації повний ланцюжок зберігання має містити запис щодо:

- i. Точного опису зібраного предмета і докладного обліку дій, проведених щодо цього предмета;
- ii. Місця розташування частини цифрової інформації з моменту її отримання будь-ким до моменту її передачі відповідному суду або іншому належному органу влади;
- iii. Всіх осіб, які обробляли цю інформацію, зокрема тих, хто надав інформацію, і тих, хто відповідає за зберігання цієї інформації;
- iv. Мети, для якої інформація була опрацьована; і
- v. Будь-яких змін, внесених у цифрові докази, та осіб, відповідальних за внесення таких змін.

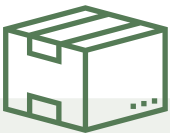
Збереження цифрової інформації

Цифрова схоронність стосується зберігання:

- як **фізичних пристроїв, так і носіїв даних**, на яких зберігається цифрова інформація; та
- **інформації в системі цифрового зберігання, наприклад, I-DOC.**

Пакування та зберігання фізичних електронних пристроїв

Загальні правила щодо пакування та зберігання фізичних пристроїв та носіїв даних такі ж, як і ті, що застосовуються до речових доказів. Крім того, розгляньте наступні основні принципи.

Основні принципи пакування та зберігання фізичних електронних пристроїв

Умови пакування, транспортування і зберігання електронних пристроїв повинні забезпечувати захист від ударів, вібрації, висотності, високої температури (включно з підігрівом сидінь), електромагнітних джерел (наприклад, поліцейське радіо, гучномовці, рентгенівські апарати), радіаційного впливу, пилу, бензину, хімічних забруднень і т.д., оскільки такі умови можуть потенційно вплинути на роботу пристрою і пошкодити дані, що містяться в ньому.

Слід дотримуватися додаткових запобіжних заходів, щоб не складати, не згинати і не дряпати носії, такі як дискети, компакт-диски і плівки. Уникайте нанесення клейких етикеток безпосередньо на поверхню електронних пристроїв - наклейте етикетку на зовнішню обгортку (чохол), щоб уникнути пошкоджень від подряпин тощо.

Якщо пристрій складається з декількох частин і компонентів, упакуйте кожен компонент окремо. Наприклад, відокремте монітор комп'ютера від підключених кабелів.

Чітко маркуйте і сфотографуйте кожен пристрій і будь-які пов'язані з ним деталі або обладнання. Наприклад, для комп'ютерної системи маркуйте монітор, з'єднання, кабелі, керівництва для користувача і будь-які зовнішні пристрої, як-от сканери, принтери тощо. Зверніть увагу на будь-які серійні або ідентифікаційні номери на цих предметах.

Залиште стільниковий, мобільний телефон або смартфон(и) в тому режимі живлення (вкл/викл), в якому вони були виявлені.

Пристрої з акумуляторами слід регулярно перевіряти, щоб переконатися, що вони завжди мають достатній заряд.

Цифрова інформація може також містити приховані дані, відбитки пальців або біологічні докази, тому слід вжити відповідних заходів для збереження цих потенційних доказів.

Якщо можливо, запишіть паролі, коди або PIN-коди, необхідні для доступу до пристрою.

Повна резервна копія інформації повинна зберігатися в окремому місці.

При збереженні цифрової інформації на самих носіях даних або пристроях:

1

Запобігайте несанкціонованому доступу до даних, зокрема шляхом обмеження доступу до файлів осіб, які мають достатній рівень допуску, і шляхом підтримання надійних паролів на всіх пристроях та інформації.

2

Шифруйте файли з особливо конфіденційною інформацією за допомогою програмного забезпечення для шифрування, як-от VeraCrypt. Також рекомендується встановити міжмережеві екрани (firewalls), антивірусне та антиспамове програмне забезпечення на всі пристрої для захисту від шкідливих програм, як-от MalwareBytes, Avira або AVG.

Використання цифрових систем зберігання

Основні принципи при використанні цифрових систем зберігання

Проведіть оцінку ризиків і впровадьте протокол цифрової безпеки, перш ніж приступати до збору та зберігання інформації в електронному вигляді. В ідеалі, окрім використання посібника з вільного доступу (наприклад, "Security in-a-Box Guide to Digital Security"), слід проконсультуватися з фахівцями.

Якщо система не забезпечує захист високого рівня, захистіть і зашифруйте всі конфіденційні електронні файли паролем. Інструменти шифрування часто є у вільному доступі в Інтернеті. Деякі приклади: AxCrypt, BitLocker, GNU Privacy Guard та 7-Zip.

Подумайте, чи варто зберігати запис актуальних паролів в іншому, безпечному місці.

Обмежте доступ до захищених файлів для певних працівників. Повинна бути чітка політика щодо того, хто може отримати доступ до інформації.

Використовуйте систему резервного копіювання або створюйте та зберігайте дві копії всіх цифрових файлів, передаючи та зберігаючи їх на комп'ютері, карті пам'яті / флеш-накопичувачі та / або компакт-диску, доступному лише для читання, який зберігається окремо на випадок збоїв.

Розробіть план щодо безпеки на випадок надзвичайної ситуації для забезпечення особистої безпеки працівників, які мають доступ до відповідних паролів та захищених файлів.

Використовуйте антивірусне програмне забезпечення та створюйте резервні копії файлів бази даних.

Автоматично фіксуйте будь-який доступ до цифрових файлів і майте функцію відстеження змін у базі даних.

Переконайтеся, що цифрові системи зберігання даних явно недоступні та достатньо захищені від несанкціонованого доступу.

Розробіть чітку політику і рекомендації, що містять правила використання цифрової системи зберігання, які будуть доступні всім співробітникам.

Автентифікація і верифікація цифрової інформації

Керуйтеся припущенням, що цифрова інформація вимагатиме **автентифікації** та **верифікації** (перевірки), щоб довести, що вона зберігає свою **цілісність** (тобто, що вона не була підроблена, змінена і загалом є достовірною).

Автентифікація

Також мають бути записані **метадані**, вони мають містити:

- Опис життєвого циклу цифрової інформації, тобто ланцюжка зберігання;
- Відомості про будь-яку особу / організацію, яка зіграла певну роль у створенні цифрової інформації.
- Як була створена, зібрана або отримана цифрова інформація;
- Мови, що використовуються в цифровому матеріалі (якщо такі є);
- Тип (наприклад, фотографія, запис голосу або відео) і формат (наприклад, JPEG, MKV, mp3 тощо);
- Інструмент(и), використані для створення цифрового контенту (наприклад, тип камери, диктофона і т.д.);
- Розмір або тривалість цифрового контенту.
- Тематика цифрового контенту пояснюється за допомогою окремих ключових слів (наприклад, місце злочину, напад, зброя і т.д.), щоб матеріал можна було швидко знайти за допомогою пошуку за ключовими словами;
- Короткий опис змісту цифрової інформації; і
- Місцеперебування цифрової інформації відображається (за можливості) шляхом геолокації орієнтирів на зображеннях або автоматично (шляхом увімкнення GPS на використовуваному електронному пристрої), або вручну (наприклад, шляхом включення вуличних знаків, годинників, орієнтирів і т. д. на фотографіях і відеоматеріалах).

Для додаткової інформації, дивіться [Дублінську ініціативу з основних метаданих](#), [Посібник користувача - Створення метаданих](#).

Верифікація

Мета верифікації (перевірки) - повідомити вам про те, хто, що, де і коли відбулась певна подія. Для перевірки цифрової інформації, яка не є OSINT або SOCINT, можна використовувати такі підказки:

Щоб отримати інформацію про те, як перевірити інформацію OSINT/SOCINT, ознайомтесь з Керівництвом з БСР: Збір, обробка та збереження інформації OSINT/SOCINT.

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР: ЗБІР,
ОБРОБКА ТА
ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКАЗІВ
OSINT/SOCINT

У цьому Керівництві представлено огляд ключових визначень та процесів, пов'язаних з дослідженнями відкритих джерел. Розслідування з використанням відкритих джерел можуть стати цінним інструментом для організацій громадянського суспільства, які прагнуть документувати міжнародні злочини та порушення прав людини.

Поняття та визначення

Інформація
з відкритих
джерел

Будь-яка інформація, яка перебуває у відкритому доступі для суспільства.

Розвідка з
відкритих
джерел
(OSINT)

Розвідка, отримана з публічної інформації, яка збирається, використовується та розповсюджується для задоволення конкретних потреб у розвідці.

Онлайн
інформація
з
відкритих
джерел

Інформація в Інтернеті, яку будь-який представник громадськості може отримати за запитом, придбанням або спостереженням (як визначено Протоколом Берклі з Розвідки з відкритих онлайн-джерел ("Протокол Берклі")).

Знайдена в соціальних мережах, блогах, онлайн-вирізках новин, звітах НУО, супутникових знімках тощо.

Багато форм інформації з відкритих джерел, які зазвичай можна знайти в спеціалізованих архівах, бібліотеках або друкованих колекціях, зараз розміщені в Інтернеті, наприклад, законодавство, відповіді на запити про свободу інформації, парламентські дебати та звіти про громадські збори.

[Протокол Берклі](#) надає найповніші рекомендації щодо проведення онлайн-досліджень з рекомендаціями щодо методології та процедур, аналізу та збереження.

Використання, обмеження та підводні камені

Методи розслідування з відкритих джерел не слід розглядати як засіб заміни традиційних розслідувань на місцях.

Переваги використання OSINT:

- Отримання основних доказів, які можуть показати конкретні шляхи для подальшого розслідування;
- Розробка початкового плану розслідування;
- Подолання бар'єрів доступу при зборі інформації з недоступних місць;
- Посилення маргіналізованих голосів і можливість почути думки з більш широкого кола точок зору; та
- Надання прямих доказів щодо порушень, на яких можуть ґрунтуватися висновки.

Недоліки використання OSINT:

- Розслідування можуть віддалити фахівців від місцевих громад та низових організацій, у такий спосіб підриваючи проведення розслідувань, орієнтованих на постраждалих (аналіз РВД набагато краще проводиться тими, хто володіє знаннями про місцевість, або із залученням тих, володіє цими знаннями).
- Прогалини і "сліпі зони" можуть бути пов'язані з самою інформацією або виникати через когнітивні або технічні упередження.
- Це може відображати деякі дисбаланси влади та структурну нерівність, які в першу чергу призводять до маргіналізації певних груп або точок зору.
- Наявність та використання дезінформації (навмисно чи ні).

“Прихована” природа методів дослідження відкритих джерел

Існує поширена думка про те, що деякі види злочинів з меншою ймовірністю можуть бути виявлені за допомогою методів дослідження з відкритих джерел через їхній “прихований” характер.

Наприклад, в контексті сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (“СНПК”), інформація з відкритих джерел може існувати, але часто “захована на поверхні” через закодовану мову, що використовується в соціальних мережах. Інформація про воєнні злочини і злочини проти людяності в Україні теж може ховатися на поверхні. Наприклад, супутникові знімки можуть показати руйнування цивільного району внаслідок застосування забороненої зброї. Умисел вчинити злочин проти людяності переслідування потенційно може бути продемонстровано через повідомлення в соціальних мережах, що закликають до колективного покарання певної групи.

Основоположні принципи

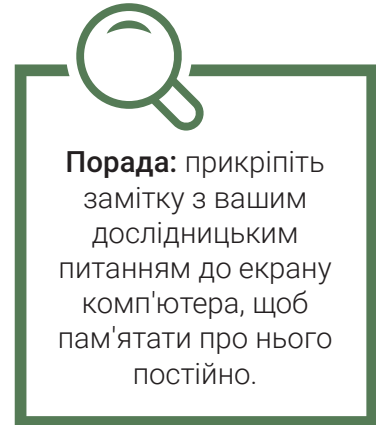
Як і в будь-якій правозахисній діяльності, розслідування з відкритих джерел повинні базуватися на принципі **“Не нашкодь”**. Протягом усього етапу збору необхідно дотримуватися наступних правил з **Протоколу Берклі**:

Підготовка

Підготовка є ключем до успішного розслідування з відкритих джерел. Із самого початку це вимагає **впорядкування**:

- 1** **Плану збору інформації** з кожного питання, на яке ви хочете відповісти, з описом процесу того, як ви пропонуєте на нього відповісти. Тримайте питання в полі зору і уникайте непотрібного затягування та ускладнення процесу.
- 2** **Робочого місця**, зокрема того, який браузер використовувати та які інструменти попередньо завантажити (наприклад, WeVerify та Google Earth Pro)

Перед початком роботи рекомендується:

- 1** Розробіть **робочий процес** для розслідування (див. Дизайн робочого процесу нижче) та параметри розслідування.
- 2** Визначте, як буде **задокументовано** розслідування та всі кроки, яких потрібно вжити.
Враховуйте **безпеку в Інтернеті**: облікові записи з псевдонімами слід використовувати для онлайн-пошукових платформ, які можуть потребувати покупки нових SIM-карт і створення нових адрес електронної пошти; використовуйте окремі пристрої для особистого використання і проведення розслідувань (коли це можливо); створіть окремі облікові записи Google (якщо використовуєте Google Chrome) і т. д. [Безпека в коробці](#) надає корисний інструментарій для цифрової безпеки;
- 3** Вирішіть, чи потрібно встановлювати Hunch.ly або подібне програмне забезпечення **для запису ваших кроків** в Інтернеті.
- 4** Вирішіть, чи збираєтесь ви використовувати такий сайт, як archive.org для **архівування відповідних веб-сторінок**, переглянутих на цю дату та час, і чи потрібен вам плагін, такий як GoFullPage, для створення скріншотів цілої сторінки.
- 5** Для важливих відео та зображень, які можуть бути видалені платформою або іншим чином стати недоступними пізніше, визначте, як і де ви збираєтесь **зберігати цю конфіденційну інформацію**. Чи є у вас план управління даними?
- 6** Якщо ви працюєте в **команді**, вирішіть, як ви збираєтесь ділитися інформацією про те, які напрямки досліджували ви чи інші, і як ви збираєтесь розставляти пріоритети щодо того, яка інформація відбирається для перевірки.
- 7**

До того ж, ви повинні впровадити заходи для догляду за собою і чітких кордонів роботи/життя онлайн:

Розробка робочого процесу

Структурований і добре організований робочий процес є ключем до успішного розслідування. Нижче наведено **два приклади робочих процесів**, які висвітлюють кроки, які необхідно взяти під час розслідування з відкритих джерел. Цей процес є **повторюваним і циклічним**:

1

Розробка робочого процесу відповідно до Протоколу Берклі

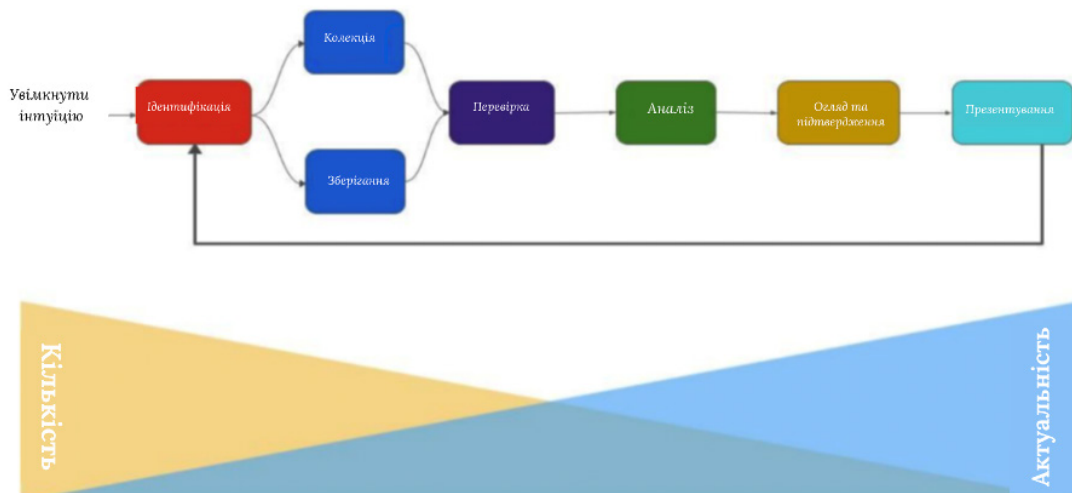
Цикл досліджень з відкритими джерелами

2

Розробка робочого процесу від Bellingcat/GLAN

Робочий процес проекту Arim

Виявлення, попередня оцінка та збір даних

Протокол Берклі рекомендує, щоб процес включав такі кроки:

1. Починайте з **онлайн-запиту**. Для цього потрібні:
 - 1.1. **Пошук**, тобто виявлення джерел інформації з використанням загальних або розширених методик пошуку; і
 - 1.2. **Моніторинг**, тобто виявлення нової інформації за допомогою послідовного та наполегливого аналізу набору постійних джерел.
2. Виконайте **попередню оцінку**. Це вимагає від фахівців-практиків ідентифікації будь-яких матеріалів, щоб уникнути надмірного збору і дотримуватися принципів мінімізації даних і цілеспрямованого розслідування.
3. Переходьте до етапу збору. Для цього потрібно отримати доступ до інформації в Інтернеті за допомогою скріншоту, перетворення в PDF, завантаження криміналістичних даних або іншої форми збору. Різні методи збору можуть гарантувати справжність цифрового елемента (для отримання додаткової інформації див Протокол Берклі, с.155-6).

Жоден пошук не є нейтральним

Поради щодо забезпечення нейтрального пошуку:

- Враховуйте своє місце перебування, історію пошуку, пристрій та інші фактори, які спонукають пошукову систему або платформу адаптувати результати, які ви бачите.
- Перейдіть на другу або третю сторінку після пошуку в Google – там може з'явитися відповідна інформація.
- Активно очищайте історію пошуку браузера та використовуйте анонімну вкладку браузера, використовуючи VPN, щоб приховати місцезнаходження користувача.
- Вийдіть з усіх особистих облікових записів перед початком пошуку.

Наприклад: під час пошуку вираження намірів переслідування в публікаціях у соціальних мережах встановлення бажаної мови веб-браузера на російську, а не на українську, англійську чи іншу мову може призвести до більш релевантних результатів.

Зберігання

Протокол Берклі рекомендує:

Зберігайте елементи з відкритих джерел якомога швидше

Компанії соціальних медіа видаляють шкідливий або насильницький вміст зі своїх платформ, що також може призвести до видалення цінних доказів порушень прав людини.

Зберігайте чистий оригінал зібраного цифрового елемента в форматі/-ах, в якому/-их він був зібраний

Оригінальні копії необхідно робити тоді, коли для аналізу або перевірки потрібні зміни/маніпуляції з інформацією. Зберігайте посилання на метадані, мережі, вміст та всі коментарі з соціальних мереж та інших сайтів.

Зберігайте інформацію локально

Наприклад, збережіть на зашифрованому паролем жорсткому диску, що зберігається в замкненій шафі, на мережевому диску, який є частиною локальної мережі або віддаленого сервера, або на хмарі.

Використовуйте стандартизовану систему збору даних (наприклад, детальну електронну таблицю), щоб відстежувати, що зберігається, де і які елементи були перевірені або ще потребують перевірки.

Отримайте інформовану згоду особи, яка першою поділилася інформацією в Інтернеті, на зберігання та використання цієї частини інформації (якщо це не загрожує завантажувачу).

Перевірка

Етичні проблеми

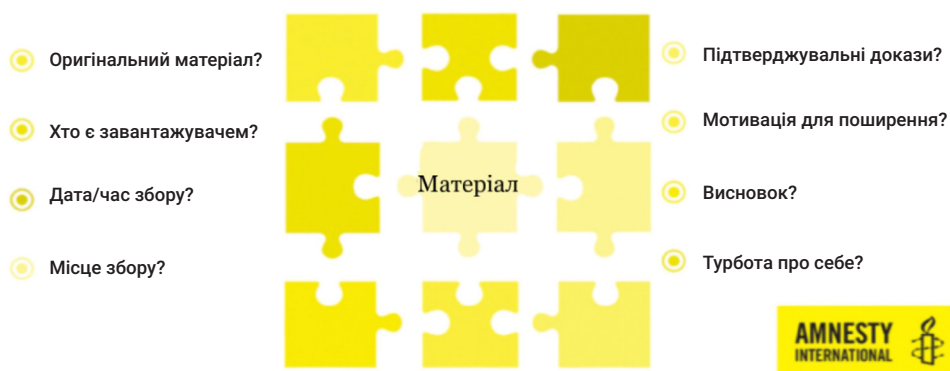
Перевірка може виявити конфіденційну інформацію, як-от справжнє ім'я завантажувача або його політичну належність. **До початку розслідування:** цінність цієї інформації повинна бути ретельно зважена з урахуванням ризику заподіяння шкоди творцеві, завантажувачу, людям, представленим в контенті, самим фахівцям, організації, що проводить розслідування, та іншим зацікавленим сторонам.

Згідно з [Протоколом Берклі](#), "верифікація" - це "процес встановлення точності або достовірності інформації, яка була зібрана онлайн".

Подумайте про перевірку як про "пазл", де кожна з частин може **працювати разом, щоб допомогти оцінити, чи відповідає частина вмісту тому, чим вона видається:**

ПАЗЛ ДЛЯ ПІДТВЕРДЖЕННЯ

підхід до ваших матеріалів і застосування методів перевірки

Загальні інструменти і методи, які можуть бути використані при перевірці:

- Зворотній пошук зображень
- Перегляд даних у форматі файлу зображення з можливістю обміну ('EXIF')
- Геолокація
- Інші вдосконалені інструменти, як-от **SunCalc** для обчислення довжини тіні на фотографіях та відео; нові інструменти, розміщені в **OSR4Rights Tools Hub** для розслідування прав людини з відкритим кодом; **Twitter**, щоб дізнатися більше про ці інструменти; **програми підготовки фахівців тощо.**

Amnesty International "Контрольний список для перевірки вмісту"

- Чи є вміст, який ви переглядаєте, оригінальним?
- Хто є завантажувачем?
- Коли був зібраний матеріал?
- Де був зібраний матеріал?
- Чи можете ви назвати будь-які додаткові докази на підтвердження?
- Яка мотивація джерела для обміну цим вмістом?
- Які висновки можна зробити з контент-аналізу?
- Чи практикуєте ви ефективний догляд за собою?

Аналіз

При аналізі інформації з відкритих джерел пам'ятайте про те, які висновки ви **можете** зробити з цієї інформації, а які **ні**. Висуньте кілька робочих гіпотез і будьте обережні, щоб не потрапити в пастку упередженості підтвердження. Корисні **підказки** з **Протоколу Берклі** включають:

Як був отриманий матеріал?

- Подумайте про те, які інформаційні канали пройшов матеріал, перш ніж потрапити до вас на стіл. Скільки разів він переходив з рук в руки?

Хто створив матеріал?

- Чи є людина, яка поділилася або завантажила вміст в Інтернеті, також творцем, чи це був хтось інший? Запитайте, якщо ви не знаєте.

Яке походження матеріалу?

- Описи та метадані можуть бути підроблені. Чи існують видимі орієнтири або звуки (наприклад, поліцейські сирени або діалекти), які можуть допомогти вам визначити місце розташування або час? Якщо ви стурбовані автентичністю зображень, Вам слід попросити про допомогу досвідченого члена вашої слідчої групи або іншого спеціаліста для визначення геолокації пам'яток на зображеннях.

Коли був створений матеріал?

- Можливо, ви не завжди зможете довіряти позначці дати у файлі. Чи є візуальні підказки, як-от погода?

Чому був створений матеріал

- Чи можете ви визначити мотивацію для обміну контентом? Які інтереси має завантажувач?

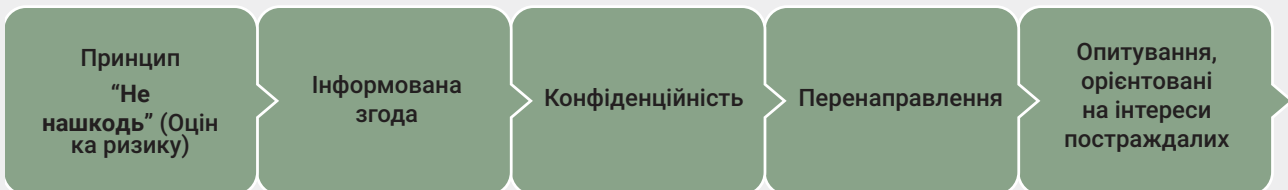

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР: ПРИНЦИПИ ПОВОДЖЕННЯ З ПОТЕРПІЛИМИ ТА СВІДКАМИ, ОРІЄНТОВАНИ НА ІНТЕРЕСИ ПОСТРАЖДАЛИХ

Це Керівництво пояснює основні принципи поведіння з потерпілими та свідками в контексті злочинів, пов'язаних з конфліктом. Підхід, орієнтований роботу з потерпілими та свідками, який охоплює:

Принцип "Не нашкод"

"Не нашкод" - це безперервний принцип, який вимагає, щоб фахівці *прислухалися* до думки потерпілих/свідків і запитували їх щодо їхніх бажань, пріоритети і проблеми та будь-які ризики, з якими вони можуть зіткнутися.

Застосовуючи підхід, орієнтований на інтереси потерпілих, фахівці повинні адаптувати свою залученість до конкретних ідентичностей та характеристик потерпілих/свідків (наприклад, вік, стать, соціально-економічна/політична ситуація).

Зверніть особливу увагу на потерпілих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом ("СНПК"), катувань та на інші вразливі групи. Цим особам, яким спочатку заподіяли шкоду виконавці, може бути завдано подальшої шкоди внаслідок процесу кримінального правосуддя.

Оцінки ризиків

Оцінка ризику є важливим елементом принципу “Не нашкодь” і одним з перших кроків, які фахівці повинні зробити в процесі документування. Оцінки ризиків повинні оновлюватися протягом усього процесу розслідування. Тут присутні три етапи:

1

Ідентифікація

- Визначте природу та джерело будь-якої загрози.
- Цікавтеся думками потерпілих/свідків.
- Зважайте на конкретні потреби потерпілих / свідків, враховуючи їхні індивідуальні характеристики (наприклад, стать, вік, расу і т.д.).

2

Оцінка

- Розрахуйте **ймовірність** того, що загрози стануть реальністю.
- Оцініть **вплив** зумовлених загроз.

3

Мінімізація

- Оцініть заходи, які необхідно вжити для зниження/протидії виявленим ризикам.
- Розробіть скоординований план для забезпечення неушкодженості потерпілих та свідків.

Зниження ризиків

Взаємодія з потерпілими/свідками може мати ризики для цих осіб, а саме:

- Відплата, залякування і погрози з боку можливого виконавця;
- Покарання (зокрема кримінальне покарання);
- Повторна травматизація в процесі розслідування; і
- Несприйняття та стигматизація.

Скоординований план забезпечення неушкодженості

Це може містити вжиття заходів захисту, а саме:

- Направлення потерпілих/свідків на отримання психологічної або медичної допомоги до проведення опитування;
- Проведення опитувань в певний час або в певному місці;
- Проведення опитувань з використанням персоналу певного статі чи гендеру або з досвідом роботи з травмованими потерпілими;
- Надання безпечного транспортування на опитування і назад; і
- Звернення до іноземних партнерів для забезпечення реабілітації або переїзду закордон (якщо це можливо).

Інформована згода

Згода потерпілих/свідків повинна бути отримана **до початку** будь-яких слідчих дій. Будь-яка слідча діяльність повинна бути **чіткою і безперервною**. Усвідомлена згода гарантує, що потерпілі від злочинів зберігають повний контроль над своїм досвідом і є **інформованими, добровільними** учасниками процесу розслідування. Однак згода на будь-який аспект процесу документування **може бути відкликана в будь-який час**.

Індивідуальні особливості потерпілих/свідків можуть вплинути на їхню здатність повністю розуміти відповідні факти та їхню компетентність давати інформовану згоду, а саме: вік (наприклад, діти), серйозні інтелектуальні порушення, проблеми з грамотністю, психічні розлади (розлади травми), фізичний стан.

У таких випадках слід надати переклад або роз'яснити, щоб переконатися, що вони можуть зрозуміти, на що вони погоджуються, або замість інформованої згоди (де це доречно) слід вимагати дозволу законно уповноваженого представника відповідно до чинного законодавства.

Обмін інформацією

Потрібно активно і безперервно інформувати потерпілих/свідків про:

- Їхні права та їхнє провадження;
- Їхню охорону і безпеку;
- Хід процесу документування, розслідування або судового розгляду; і
- Наслідки обміну їхньою інформацією з МКС та/або з українською владою.

Поясніть потерпілим/свідкам процес кримінального правосуддя, потенційні підводні камені (щоб протистояти нереалістичним очікуванням щодо їхньої участі) та можливість отримання відшкодування.

Конфіденційність

Конфіденційність - це етичне зобов'язання, юридичний імператив та оперативна необхідність. Це вимагає від фахівців захищати інформацію, яку вони збирають, на всіх етапах процесу документування.

Фахівці повинні інформувати потерпілих/свідків про те, що існують обмеження на щодо конфіденційності. Це має бути чітко пояснено з отриманням їхньої конфіденційної згоди продовження процесу.

Як правило, коли інформація передається в МКС або українській владі, вона буде розкрита суддям або стороні захисту. Проінформуйте про це потерпілих/свідків і скажіть їм, що будь-які заходи щодо забезпечення конфіденційності (псевдоніми і т. д.) будуть прийняті тільки в тому випадку, якщо прокурор/суддя так вирішать.

Перенаправлення

Перенаправлення передбачає встановлення контакту потерпілих/свідків із соціальними та іншими мережами підтримки. Перенаправлення ніколи *не повинно залежати від участі в процесі документування/здійснення правосуддя*. Залежно від обставин може знадобитися перенаправлення до або після процесу оформлення документації.

Слід пам'ятати про те, які окремі формальні та неформальні соціальні, юридичні, медичні та інші послуги доступні потерпілим, щоб надати найбільш прийнятні варіанти перенаправлення.

Особлива увага потерпілим від сексуального насильства

Потерпілі від сексуального насильства потребують доступу до послуг, які можуть полегшити їхнє відновлення після сексуального насильства.

1

Перенаправлення до початку процесу документування

- Наприклад, коли потерпілим потрібна термінова медична, психологічна допомога або допомога в галузі безпеки.
- Це буде особливо актуально для тих районів України, де відбуваються активні бойові дії, або куди потерпіла особа була переміщена.

2

Перенаправлення після початку процесу документування

- Наприклад, коли процес документування був емоційно важким/травматичним або створив для потерпілих додатковий ризик.

Принципи, що стосуються свідчень та опитувань

Найкращі практики опитувань, орієнтовані на інтереси постраждалих

Допити свідків повинні проводити лише практики, які впевнені у своїй підготовці та компетентності.

Використовуйте міжнародно визнану модель ПЗВЗО (PEACE) при проведенні опитувань

Планування та підготовка

Залучення та пояснення

Це перший етап фактичного опитування, на якому фахівці повинні докласти усіх можливих зусиль, щоб опитувані особи відчували себе комфортно і в безпеці. Поясніть опитуваній особі, що вона контролює ситуацію і може зробити паузу або зупинитися в будь-який час.

На цьому етапі фахівці повинні:

- Створити позитивну атмосферу та переконатися, що опитуваній особі комфортно.
- Розвивати довіру і взаєморозуміння.
- Запитати опитувану особу, чи проходила вона якісь попередні опитування.
- Чітко пояснити мету опитування та характер запитань, які будуть поставлені.
- Представитися та пояснити те, як буде використовуватися їхня інформація.
- Забезпечити інформовану згоду.
- Пояснити, що вони повинні говорити правду і ставити питання, якщо вони не розуміють або той, хто проводить опитування, щось не так зрозумів.
- Запишіть особисту інформацію опитуваного.
- **Поясніть опитувальній особі, що вона контролює ситуацію** - вона може зупинити опитування, зробити перерву або припинити свою участь у процесі в будь-який час.

Виклад обставин

Під час опитування будьте уважні і уникайте створення атмосфери залякування.

Допит

- Почніть з більш віддаленого, а потім перейдіть до конкретного.
- Почніть з того, що дозволяє особі, яку опитують, забезпечити безперервну розповідь про події.
- Використовуйте чітку та доступну мову.
- Переконайтеся, що запитання короткі, прості та відкриті.
- Уникайте перебивання співрозмовника і "перескакування з теми на тему".
- Використовуйте питання "хто/що /де/коли/і як Ви про це дізнались".
- Використовуйте питання "РПОП (TEDS)":

Питання РПОП (TEDS)	
Розкажи	Не могли б ви розказати мені, що саме сталося?
Поясни	Не могли б ви пояснити мені, що сталося потім?
Опиши	Не могли б ви описати мені, як виглядала ця людина?
Покажи	Не могли б ви показати мені на карті, де це сталося?

Уникайте наступних типів питань:

- **навідних** (наприклад, він вдарив вас, чи не так?)
- **складених** (наприклад, як вони виглядали і що говорили?)
- **закритих** (наприклад, він стріляв?)
- **з примусовим вибором** (наприклад, форма була зелена або синя?)

Працюючи з потерпілими від сексуального насильства, не ставте обвинувальних запитань потерпілим на кшталт "Чому ви не пішли?"

Роз'яснювати і оскаржувати

Розширте та уточніть надану інформацію, зосередившись на людях, місцях, діях та часі.

- Створіть основу для встановлення кожного твердження про факт. Як вони дізналися? Хто їм сказав?

Невідповідності у показаннях свідків - це не те, що слід усувати. Вони можуть свідчити про надійність і достовірність і виникати з багатьох причин, а саме:

- Нерозуміння потерпілої особи;
- Викликана травмою нездатність згадати події; або
- Страх відплати, сорому чи збентеження.

Стикаючись з невідповідностями, фахівці повинні прагнути прояснити їх, а не протистояти їм, повертаючись до історії крок за кроком або ставлячи питання по-іншому і використовуючи конкретні питання.

Якщо це не усуває невідповідність, **позначте її та рухайтесь далі.**

Завершення

Завершення опитування

Оцінювання

Оцініть інформацію, отриману в ході опитування:

- Подумайте, чи виявило опитування якісь **нові чи змінені ризики** для опитуваної чи іншої особи.
- Оцініть отриману інформацію, у зокрема її вплив на ваше поточне розслідування та її узгодженість.
- На основі опитування простежте можливі подальші напрямки розслідування і відповідним чином змініть стратегії документування.
- Оцініть, чи отримали ви всю можливу інформацію (будьте самокритичними), і чи потрібно подальше розслідування.

Опитування особливо вразливих осіб

Збройний конфлікт в Україні вплинув на населення в цілому. Однак **деякі групи стикаються з конкретними загрозами та впливами**, у тому числі жінки, діти, люди похилого віку, люди з інвалідністю, національні та етнічні меншини, ЛГБТКІ+ люди, правозахисники/активісти, а також вимушені переселенці та біженці.

*** Усвідомлюйте особливі потреби та проблеми, з якими стикаються ці групи ***

Збір свідчень від дітей

Фахівці повинні опитувати дітей лише за виняткових обставин, якщо інформація, якою діти володіють, є критичною і не може бути отримана іншими способами. І це слід робити тільки після ретельної оцінки найкращих інтересів дитини.

*** Не проводьте опитування дітей, якщо у вас немає для цього досвіду ***

Global
Rights
Compliance

ДОВІДНИК З БСР:
ДОКУМЕНТУВАННЯ
ЗЛОЧИНІВ СЕКСУАЛЬНОГО
НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО
З КОНФЛІКТОМ

Це Керівництво пояснює процес документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом ('СНПК'). **СНПК - це форма гендерно обумовленого насильства, яке виникає під час збройного конфлікту, воно є дискримінаційним і серйозним порушенням права прав людини.**

Інформація про сексуальне насильство в Україні невисвітлена, серед іншого, з наступних причин:

- Стигматизація суспільством
- Небажання деяких суб'єктів кримінального правосуддя ініціювати розслідування СНПК
- Страх повторної травматизації і репресій
- Негативні слідчі практики, наприклад, вимога підтвердження

Розуміння та встановлення злочинів СНПК

СНПК передбачає вчинення умисних дій сексуального характеру без згоди. Існує **широкий спектр дій**, які можуть бути прирівняні до СНПК, зокрема нефізичні дії

СНПК може бути вчинено стосовно однієї або декількох осіб, шляхом примусу особи до вчинення акту сексуального характеру (наприклад, щодо виконавця, себе або третьої сторони) і будь-якою особою.

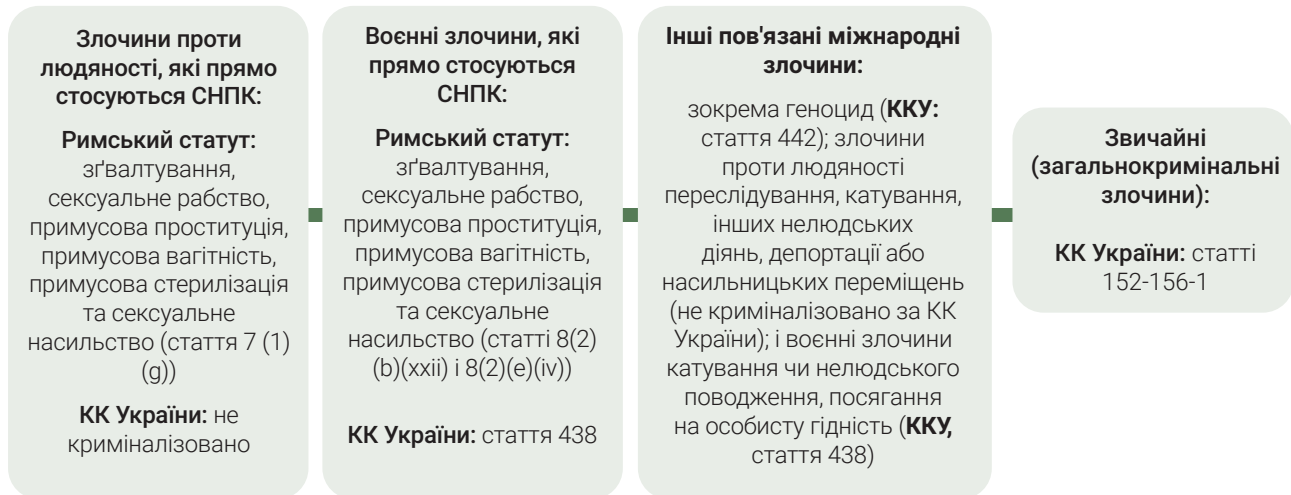
Розпізнавання дій сексуального характеру

Сексуальний характер діяння вкорінений в сприйнятті потерпілої особи, виконавця та/або їхніх відповідних громад. СНПК не потребує і не виконується лише для отримання сексуального задоволення, і не обов'язково повинне завдавати фізичну травму або навіть передбачати фізичний контакт.

Класифікація СНПК в Україні

Діяння СНПК криміналізовані за Римським статутом і в Кримінальному кодексі України (КК України):

Відсутність згоди та обставин примусу

Увага щодо обставин примусу довкола діяння, а не відсутності згоди потерпілої особи, дозволяє зосередитись не на поведінці останньої, а саме на діяннях виконавця.

Відповідно до КК України, загальнокримінальні злочини зґвалтування, сексуального насильства та примусу до статевого акту відбуваються, коли "статевий акт" або "сексуальне насильство" вчиняється **без добровільної згоди** потерпілої. **Згода буде "добровільною"**, якщо вона є результатом вільного волевиявлення особи "з урахуванням супутніх обставин". (Примітка до статті 152).

"Урахування супутніх обставин" може бути витлумачене відповідно до міжнародних стандартів як таке, що охоплює *фізичну силу, погрози або примус, обставини примусу і нездатність дати добровільну згоду через вік, інвалідність, хвороби тощо*.

"Обставини примусу" відповідно до міжнародних стандартів

Не можна вважати, що згода на статевий акт була вільною, добровільною чи справжньою, коли акт був вчинений із застосуванням сили чи погрози її застосування, примусу (тобто був спричинений страхом перед насильством, тиском, затриманням, психологічним гнобленням або зловживанням владою), за обставин примусу (наприклад, збройного конфлікту чи окупації), або проти особи, яка не могла дати справжню згоду.

Потрібно довести наявність лише однієї з цих обставин примусу, але часто існує поєднання кількох з них. **Доводити відсутність згоди або демонструвати незгоду потерпілої (напр., фізичного або словесного опору) не потрібно.**

Документування примусу та обставин примусу вимагає від фахівців **застосовувати підхід, який враховує контекст**, і передбачає вивчення широкого спектру напрямків опитування потерпілих з метою виявлення:

- Відомостей про самих потерпілих (наприклад, ім'я, дата і місце народження, адреса) і про те, чи є у них будь-які особливо вразливі характеристики (наприклад, гендерна ідентичність, вік, інвалідність, бідність).
- Інформацію про сексуальне насильство, якого вони зазнали, і про те, чи існували в той час будь-які обставини примусу (наприклад, наявність зброї, окупаційних сил або бойових дій в районі скоєння сексуального насильства, факт озброєння виконавця/ів злочину та тип озброєння, факт затримання потерпілої особи чи утримання проти їхньої волі тощо).
- Опису зовнішності, поведінки та мови виконавців (наприклад, чи носили вони уніформу, чи мали ідентифіковані знаки розрізнення на одязі, чи розмовляли іншою мовою чи з певним діалектом, чи прибули на транспортному засобі).
- Детального опису фізичної та психічної шкоди, заподіяної внаслідок насильства.

Фізична сила

Фізична сила є явним доказом відсутності згоди, але не є необхідною для встановлення обставин примусу.

Приклади застосування фізичної сили передбачають:

- акти насильства, спрямовані проти потерпілої особи, як-от нанесення ударів або ляпасів потерпілій, зокрема за допомогою предмета (наприклад, пістолета)
- фізичне утримання потерпілої особи, наприклад, притиснення до землі або захоплення за руки
- штовхання потерпілої особи на землю або її волочіння
- акти насильства, спрямовані щодо до іншої особи
- використання ножа для зривання одягу з потерпілої особи

СНПК не завжди призводить до фізичних травм або залишає видимі сліди на тілі. Сліди тілесних ушкоджень також можуть зникати у тих випадках, коли повідомлення про злочин було відкладено, або коли медичні докази відсутні. Фахівці не повинні робити критичних висновків про достовірність показань потерпілих у випадках, коли немає доказів фізичних травм.

Не потрібно очікувати, що потерпіла особа пояснить, чому на ній немає слідів фізичного насильства.

Погрози застосування сили

Погрози застосування сили щодо потерпілої особи також можуть становити обставини примусу

Погрози (явні або неявні) можуть стосуватися фізичної сили або вчинення іншої шкоди (наприклад, погрози членам сім'ї або погрози розкриття факту сексуального контакту). *Не потрібно доводити застосування фізичної сили як такої.* Достатньо самої погрози, якщо вона викликає у потерпілої особи обґрунтований страх, що їй або третій особі буде заподіяно шкоду.

Приклади погроз застосування сили охоплюють:

- погрози або залякування з використанням зброї
- погрози вбити або поранити
- погрози завдати шкоду статевим органам
- погрози заподіяти шкоду здоров'ю людини
- загрозу застосування сексуального насильства

Примус

Примус або **“примусова поведінка”** передбачає використання неявних форм поведінки, наприклад, словесного або психологічного насильства або контролю виконавцями СНПК, для створення вразливих ситуацій або для використання впливу на вразливі аспекти і перетворення потерпілих в залежних від виконавців або підлеглих їм.

Фахівці повинні застосовувати гнучкий підхід, уважний до контексту, при документуванні випадків СНПК, щоб розкрити весь спектр примусової поведінки та обставин, які могли призвести до СНПК.

Такі види примусу (обговорювані нижче) особливо актуальні для України:

- Затримання
- Психологічне насильство і зловживання нерівними владними відносинами

Примус – Затримання

Затримання відображає нерівність владних структур і завжди має примусовий характер

Сексуальне насильство за будь-яких форм затримання або неволі (правомірної або неправомірної, формальної або разової) нівелює згоду і, отже, є примусовим

Примус – Психологічне насильство і зловживання нерівними владними відносинами

Психологічне насильство

Може траплятись в широкому спектрі контекстів і особливо ймовірно там, де існує нерівне співвідношення сил між виконавцем і потерпілою особою

Нерівні владні відносини

Трапляється, коли окремі особи займають офіційну або неофіційну владну позицію щодо затриманих осіб, наприклад, солдат, поліцейський, прикордонник, опікун, лікар

Окупаційні сили

Мають нерівні владні відносини з тими, хто перебуває під їхньою окупацією. За визначенням, це передбачає елемент контролю

Такі фактори можуть свідчити про нерівні владні відносини:

- виконавець має офіційну або неофіційну посаду, наділений владними повноваженнями (наприклад, солдат, охоронець в центрі для утримання, співробітник поліції, опікун або піклувальник, лікар, учитель, лідер громади або племені тощо)
- потерпіла особа знає, що виконавець раніше застосовував насильство щодо неї або третьої сторони
- потерпіла особа має будь-який тип залежності (наприклад, фінансову, юридичну, сімейну тощо) від виконавця
- потерпіла особа володіє певними вразливими або іншими особливими особистісними характеристиками, які роблять її вразливою до експлуатації
- існує нерівність у сімейних чи інтимних стосунках (наприклад, коли відбувається домашнє насильство або коли виконавець є головою домогосподарства)

Низка обставин може, індивідуально або колективно, вказувати на наявність психологічного насильства або зловживання владою, у тому числі:

- затримання, перетин кордону або військові блокпости
- активні бойові дії або напади, які змушують цивільних осіб ховатися від обстрілів, снайперської стрільби, збройні протистояння тощо, у місцях, де може відбуватися СНПК
- ізоляція потерпілої особи від інших членів її групи (наприклад, відведення потерпілої в іншу кімнату, подалі від людей, з якими переховується від загроз)
- примушування потерпілої відчувати себе зобов'язаною займатися сексом, із погрозами заповідати біль іншій людині або розкрити місце, де потерпіла та інші особи переховуються
- використання страхітливої та агресивної мови чи жестів (наприклад, крики, знищення предметів)
- публічне приниження, приниження гідності або дегуманізація потерпілої особи

Використання середовища, нерозривно пов'язаного з примусом

СНПК також може бути вчинене шляхом використання середовища, нерозривно пов'язаного з примусом. У цьому разі виконавець не примушує потерпілу особу безпосередньо, а використовує вже наявне середовище примусу для сексуального насильства над потерпілою особою.

Атмосфера, нерозривно пов'язана з примусом передбачає:

- присутність військових у відповідному районі
- збройний конфлікт або окупацію
- ситуації, коли вчиняються інші воєнні злочини або злочини проти людяності

Часто інші обставини примусу існують одночасно із середовищем примусу і створюватимуть ситуації, коли потерпіла особа не в змозі дати справжню згоду. **Тому фахівці повинні враховувати докази, які вказують на всі форми примусу в сукупності.**

Нездатність дати справжню згоду

Недієздатність зі спричинених, природних або вікових причин також може перешкоджати тому, щоб люди давали вільну, добровільну і справжню згоду

Причини неспроможності дати справжню згоду охоплюють:

- Сп'яніння алкогольними або наркотичними речовинами, незалежно від того, введені вони самостійно або виконавцем
- Тимчасовий або постійний фізичний або психічний розлад
- Перебування у стані сну або без свідомості
- Певні порушення або стани, які впливають на здатність давати згоду або повідомляти про згоду
- Вік, у тому числі похилий вік

Додаткові докази, що підтверджують докази СНПК

Щоб продемонструвати, що акт СНПК відбувся, фахівцям необхідно отримати докази цього акту. У випадках СНПК буває складно отримати докази, які посилюють, доповнюють або підтверджують вже наявні докази, оскільки акти СНПК зазвичай трапляються в ізольованих місцях та/або в ситуаціях, коли виконавець має владу над потерпілою особою, яка до того ж не може звернутися за допомогою.

Відповідно до як міжнародного, так і українського кримінального права, судді можуть покладатися на показання одного свідка для винесення обвинувального вироку без необхідності додаткового підтвердження.

Встановлення причетності виконавців до випадків СНПК

Навіть якщо елементи злочину були встановлені, **фахівцям також необхідно знайти докази причетності**, які допоможуть продемонструвати, **що обвинувачений вчинив злочин сексуального насильства**.

Виконавцями СНПК можуть бути і ті, хто фізично вчиняє правопорушення, і ті, хто робить це опосередковано через інших, ніколи не зустрічаючись з потерпілим або не відвідуючи місце злочину. Ці віддалені виконавці можуть охоплювати окремих осіб, групи, політичні чи державні структури чи організації. Такі виконавці могли, наприклад, видавати накази про сексуальне насильство або сприяти йому та підбурювати до нього, або як командування нести відповідальність за безпосередніх виконавців сексуального насильства.

Фахівці повинні враховувати весь спектр форм співучасті при розгляді потенційних виконавців і враховувати докази, які можуть встановити ці зв'язки, наприклад:

- Підозрюваний мав повноваження віддавати накази підлеглим і віддав наказ про вчинення сексуального насильства.
- Підозрюваний - це військовий командир, який мав ефективний контроль над підлеглими і знав або повинен був знати, що вони вчиняють сексуальне насильство, і не вжив розумних заходів для запобігання, покарання або повідомлення про правопорушення.
- Підозрюваний надавав безпосередньому виконавцю практичну допомогу, заохочував або морально підтримував його.
- Підозрюваний вступив у змову з групою осіб з метою вчинення сексуального насильства або сприяв сексуальному насильству, вчиненому групою, що діє зі спільною метою.

Потерпілі та наслідки СНПК

1

Потерпілі від СНПК

- **Потерпілою від СНПК може стати будь-яка людина.** Хоча потерпілими від СНПК непропорційно часто є жінки та дівчата, воно також вражає чоловіків і хлопців, а також небінарних, трансгендерних та інтерсексуальних людей.
- Тому фахівцям слід **неупереджено розглядати всі зареєстровані випадки СНПК**, оцінювати кожен випадок окремо і брати до уваги індивідуальні обставини і потреби потерпілих на основі їхніх особистих характеристик.

2

СНПК проти чоловіків та хлопців

- **Важливо, щоб досвід чоловіків і хлопців, які постраждали від СНПК, не втрачався та не ігнорувався під час документування СНПК.** Зокрема СНПК щодо чоловіків та хлопців зазвичай обговорюється завуальовано або характеризується як інші злочини, які не відображають сексуальну природу діяння через соціальну стигму та сором.

3

Вплив СНПК

- Довгострокові та короткострокові наслідки СНПК можуть бути серйозними, а іноді й небезпечними для життя.
- Наслідки СНПК можуть бути фізичними, психологічними, соціальними чи соціально-економічними та правовими. Вони можуть впливати не тільки на потерпілу особу, але й на сім'ї, сімейні громади та громадські структури.
- Фахівці повинні прагнути збирати докази впливу протягом усього процесу документування. Такі докази можуть бути індикатором того, що СНПК було скоєне і вимагає подальшого вивчення.

Вразливі категорії та міжсекційна дискримінація

Те, як людина переживає СНПК, і на що воно впливає, буде дуже специфічним для кожної потерпілої особи відповідно до їхнього гендеру та особистих обставин, контексту, в якому було скоєно правопорушення, а також відносин та динаміки влади між потерпілою особою та виконавцем.

Урахування особистих обставин потерпілої особи шляхом застосування міжсекційного підходу допоможе прокурорам зрозуміти, як нерівність і дискримінація взаємодіють, створюючи різний досвід СНПК.

Застосування міжсекційного підходу також дозволить фахівцям краще зрозуміти потенційні обставини примусу, що впливають на здатність потерпілої особи надати згоду, і впровадити найбільш прийнятні методи для захисту потерпілих від додаткової шкоди, заподіяної в процесі документування.

Ідентичності та фактори, що накладаються, включають, серед іншого, такі:

- етнічна приналежність/раса
- мова
- політичні погляди
- вік
- робота у сфері секс-індустрії
- культура
- статус корінного населення / меншини
- сексуальна орієнтація / гендер
- збройний конфлікт
- ВІЛ-позитивний статус
- соціально-економічний статус
- релігія чи переконання
- національне походження
- стан здоров'я
- переселення

Найкращі практичні підходи до документування СНПК

Щоб належним чином задокументувати СНПК та забезпечити доступ потерпілих до змістовного процесу правосуддя, **важливо відокремити хибні та неправдиві уявлення, пов'язані із сексуальним насильством, від фактів.**

Фахівці повинні дотримуватися підходу до документування, орієнтованого на потерпілих, який вимагає від них забезпечення того, щоб на жоден аспект їхньої документальної діяльності не впливали їхні особисті погляди на сексуальне насильство, гендерні чи інші стереотипи щодо жінок чи будь-які інші взаємопов'язані міжсекційні фактори.

Розуміння стигматизації та сорому

Загальним наслідком СНПК є стигматизація та сором, яких зазнають потерпілі. **Стигматизація передбачає негативні гендерні стереотипи, які призводять до маргіналізації потерпілої особи і перекладають провину з виконавця на неї.** Потерпілі від СНПК можуть самі відчувати стигматизацію/сором, або це може бути викликано впливом на них їхніми сім'ями, громадою чи органами влади, які розслідують злочини та переслідують їх у судовому порядку.

Прокурори повинні завжди залишатися об'єктивними й неупередженими та приймати свідчення потерпілих за чисту монету.

Покінчити з міфами, припущеннями і стереотипами

Розбещеність і цнота: недоречність розгляду попередньої сексуальної поведінки

Згода на конкретний статевий акт є справжньою тільки у тому випадку, якщо вона дається добровільно, свідомо і вільно. **Не має значення, чи давала особа згоду на подібне діяння, давала згоду раніше чи відкликала згоду після її первинного надання.**

Питання про попередню сексуальну поведінку потерпілих не мають значення для оцінки того, чи дали вони згоду на статевий акт, і для оцінки того, чи заслуговує потерпіла особа чи свідок довіри.

Тому фахівці повинні зосередитися тільки на встановленні того, що акт сексуального характеру:

1. **відбувся** (наприклад, “що сталося?”, “де він торкався до тебе?”)
2. **із застосуванням примусу** (див. вище).

Питання про сексуальну історію, попередніх партнерів та стосунки (наприклад, “ви були незайманою?”, “зі скількома людьми у вас був секс?”) не стосуються доведення правопорушення.

Нерелевантність щодо поведінки потерпілої особи

Поведінка потерпілих (наприклад, у що вони були одягнені; чи були вони нафарбовані; їхня сексуальність; чи вживали вони алкоголь/наркотики; чи займалися вони секс-бізнесом) **ніяк не стосується оцінки згоди.**

Зосередьтеся на поведінці виконавця та уникайте звинувачення потерпілих у вчинках виконавця.

Втеча, переляк або завмирання: нерелевантність поведінки під час та після сексуального насильства

Для потерпілої особи не існує правильного способу поводитися під час або після сексуального насильства. Потерпілим не потрібно говорити “ні” або чинити фізичний опір. Завмирання або нездатність покликати на допомогу не є ознакою добровільної участі.

Якщо є докази того, що існувала примусова поведінка або середовище навколо мало ознаки примусу, згода не може бути презюмована зі слів або поведінки потерпілої особи. Потерпілі можуть бути примушені до СНПК з причин, пов'язаних з унікальним середовищем примусу, що оточує насильство, наприклад, вони були придушені, затримані, щиро побоювалися за своє життя, побоювалися, що опір спровокує ще більше насильство, або вирішили не чинити опір як механізм подолання травми від сексуального насильства.

Активна участь та фізіологічні реакції

Активна участь потерпілої особи в статевому акті або будь-які фізіологічні реакції (наприклад, оргазм, ерекція або еякуляція) не означає згоди. Такі питання, як: “чи вам це сподобалось?”, “чи була у вас ерекція /оргазм?”, є упередженими, несправедливими та вкоріненими у гендерних стереотипах.

Подальша поведінка

Те, як потерпіла особа відреагувала після акту СНПК (наприклад, залишилася вона на місці чи втекла, поведилася засмучено чи ні, народила дитину, зачату під час зґвалтування, або розповіла кому-небудь про насильство), може служити доказом того, що сталося СНПК, але не повинно використовуватися для висновку про згоду потерпілої. Подальший статевий акт потерпілої особи з виконавцем та/або іншими особами не має значення.

Жодних негативних висновків через несвоєчасне повідомлення про інцидент

Неповідомлення або затримка в повідомленні про випадки СНПК, зокрема нерозкриття всіх фактів правопорушення одразу, або замовчування, або зведення до мінімуму певних дій, не означає, що потерпіла особа бреше або не заслуговує на довіру.

Не робіть негативних висновків про надійність потерпілих, які несвоєчасно повідомили про свій випадок.

Повідомлення про злочини, пов'язані з СНПК, часто затримуються з багатьох причин, зокрема незрозуміння того, що таке СНПК, і чи воно трапилось; активний збройний конфлікт, який може зробити повідомлення неможливим; вплив травми на потерпілу особу; страх відплати; страх того, що потерпілим не повірять або звинуватять.

Дослідження дівочої пліви

Обстеження гімену (або тестування на цноту) - це практика оцінки “незайманості” потерпілої на основі стану її гімену. **Тестування на цноту не повинно проводитися для встановлення того, чи піддавалася потерпіла зґвалтуванню або сексуальному насильству.** Однак медичні огляди жіночих статевих органів на наявність ознак сексуального насильства можуть бути корисними доказами на додаткове підтвердження, коли метою є обстеження та лікування травм, а не оцінка “цноти”.

Якщо до них звертаються потерпілі від сексуального насильства, фахівці повинні допомогти їм звернутися за медичною допомогою до авторитетного лікаря, який також може провести медичне обстеження, яке буде прийнятним у суді.